კოლოკვიუმი 1. პოსტსაბჭოთა საქართველოს პოლიტიკური პროცესების ანალიზის ისტორიული, მეთოდოლოგიური და თეორიული ჩარჩო

დოქტორანტი **ლაშა შამათავა**

კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის
სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის
პოლიტიკის მეცნიერების სადოქტორო პროგრამა

სადისერტაციო თემა: **"პოსტსაბჭოთა საქართველოს პოლიტიკური განვითარების პრობლემები და პერსპექტივები"**

სამეცნიერო ხელმძღვანელი: **თამარ კიკნაძე**
პოლიტიკის მეცნიერებათა დოქტორი
კსუ ასოცირებული პროფესორი

თბილისი 2020

სარჩევი

შესავალი 3

თავი 1. პოსტსაბჭოთა საქართველოს პოლიტიკური პროცესების ანალიზის ისტორიული, მეთოდოლოგიური და თეორიული ჩარჩო 7

1.1 საქართველოს ისტორიული განვითარების თავისებურებები და ქართველების აღქმა თავიანთი როლის შესახებ გლობალურ სამყაროში 7

1.2 საერთაშორისო ასპარეზზე პატარა ქვეყნების ქცევის მოტივაციის შესახებ თეორიული საფუძვლები (სტივენ უოლტის მიხედვით) 19

1.3 პოსტ-საბჭოთა სივრცის ტრანსფორმაცია, ტრანზიციის პროცესი და მისი განზომილებები 25

1.4 კვანტური რელატივისტური ნოოლოგია და ოპტიმალიზმის დოქტრინა 28

1.5 თვისობრივი კვლევა საქართველოს სამართლებრივი, სოციალურ-ეკონომიკური და პოლიტიკური განვითარების თემაზე 31

დასკვნა 32

ბიბლიოგრაფია 33

დანართი 44

დანართი №1. ერთა კლასიფიკაცია და მათი შესაბამისი პარამეტრები ფსიქიკური სტიქიების მიხედვით 44

დანართი №2. კითხვარები 45

2.1 კითხვარი ეკონომისტებისთვის 45

2.2 კითხვარი კონსტიტუციონალისტებისთვის 46

2.3 კითხვარი პოლიტიკის სპეციალისტებისთვის 47

პირველი თავის 2020 წლის ივნისის ვარიანტი:

1.1. საქართველოს ისტორიული განვითარების თავისებურებები და ქართველების აღქმა თავიანთი როლის შესახებ გლობალურ სამყაროში

1.2. თეორიული საფუძვლები საერთაშორისო ასპარეზზე პატარა ქვეყნების ქცევის მოტივაციის შესახებ (სტივენ უოლტის მიხედვით)

1.3. გლობალური ცვლილებები მსოფლიო პოლიტიკაში და საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენა

შესავალი

20 საუკუნის დასაწყისში მსოფლიოში 100-ზე ნაკლები სუვერენული სახელმწიფო არსებობდა, ხოლო 21-ე საუკუნის დასაწყისში მათი რაოდენობა უკვე აჭარბებდა 190-ს და ჯერ-ჯერობით ჩანს, რომ ეს რაოდენობა რამდენიმე ათწლეულის განმავლობაში კიდევ გაიზრდება - სუვერენიტეტის გზას ადგას ან მისთვის იბრძვის 50-მდე სუბიექტი, მათ შორის: მაკაო, ჰონგ-კონგი, ტაივანი, კატალონია, შოტლანდია, აფხაზეთი და ა.შ.

აღსანიშნავია, რომ 20-ე საუკუნის ბოლო დეკადაში, მხოლოდ სსრკ-ის, იუგოსლავიის და ჩეხოსლოვაკიის დაშლის შედეგად შეემატა მსოფლიოს 20-ზე მეტი ახალი სუვერენული სახელმწიფო. ამასთანავე ბოლო 30 წლის მანძილზე ახლად შექმნილი სუვერენული სახელმწიფოებიდან თითქმის ყველა (რუსეთის ფედერაციის და კიდევ 1-2 გამონაკლისის გარდა) წარმოადგენენ პატარა ქვეყნებს.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, სავსებით გასაგებია, რომ საერთაშორისო ურთიერთობებში სულ უფრო და უფრო აქტუალური ხდება პატარა ქვეყნის ფენომენის შესწავლის საკითხი.

მიუხედავად იმისა, რომ პატარა ქვეყნის, როგორც ტერმინის დეფინიცია დღემდე პრობლემურია, დანამდვილებით შეიძლება ითქვას, რომ საქართველო წარმოადგენს პატარა პოსტსაბჭოთა სახელმწიფოს.

საქართველომ დამოუკიდებლობა გამოაცხადა 1991 წლის 31 მარტის რეფერენდუმის[1] შედეგების საფუძველზე. აუცილებლად ხაზგასმით აღნიშვნის ღირსია ის ფაქტი, რომ ამ რეფერენდუმში მონაწილეობა მიიღო რეგისტრირებულ ამომრჩეველთა 90%-ზე მეტმა და ვინც მიიღო მონაწილეობა, მათგან 99%-ზე მეტმა ხმა მისცა საქართველოს დამოუკიდებლობას.

მიუხედავად ასეთი ერთსულოვნებისა საქართველოს დამოუკიდებლობის საკითხში, ძალიან მალე საქართველოში ადგილი ჰქონდა სამოქალაქო ომს, რომლის შედეგად ძალაუფლება დაკარგა მოქმედმა პრეზიდენტმა ზვიად გამსახურდიამ, რომელმაც საპრეზიდენტო არჩევნებზე რამდენიმე თვით ადრე გაიმარჯვა 87%-ით.

[1] https://ka.wikipedia.org/wiki/საქართველოს_დამოუკიდებლობის_აღდგენის_რეფერენდუმი_(1991)

ამ კონტექსტში აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ ვერც ედუარდ შევარდნაძემ ჩაამთავრა თავისი მეორე საპრეზიდენტო ვადა, მიუხედავად იმისა, რომ 2000 წელს არჩეულ იქნა თითქმის 80%-ით.

უნდა აღინიშნოს ის ფაქტიც, რომ დღეს საქართველოში ვერ ჩამოდის საქართველოს მესამე პრეზიდენტი მიხეილ სააკაშვილი, რომელმაც 2004 წლის საპრეზიდენტო არჩევნებში გაიმარჯვა 96%-ზე მეტით.

პოსტსაბჭოთა პერიოდში საქართველოში დარეგისტრირდა 300-ზე მეტი პოლიტიკური პარტია. აქედან 100-მდე პარტია დღესაც მეტ-ნაკლებად აქტიურია და 2020 წლის საპარლამენტო არჩევნებზე მონაწილეობის მიღებას აპირებდა. საბოლოოდ ამ არჩევნებზე მონაწილეობა მიიღო 55-მა პარტიამ (50 საარჩევნო სუბიექტმა - 48 პარტიამ და 2-მა საარჩევნო ბლოკმა, რომელშიც ირიცხებოდა 7 სხვადასხვა პარტია)[2].

მიუხედავად ამისა, შეიძლება ითქვას, რომ პოლიტიკურ პროცესებთან და საკითხებთან დაკავშირებით მეცნიერული აზრი პრაქტიკულად არ ჩანს. თავად პოლიტიკის მეცნიერების სპეციალისტებიც კი, პოლიტიკურ თემებზე მსჯელობისას ძირითადად ნორმატიულ ლექსიკას იყენებენ.

ამავე დროს, ათეულობით ე.წ. პოლიტიკის ექსპერტია ჩართული სიტუაციის ანალიზსა თუ გამოსავლის ძიებაში, მაგრამ ნამდვილად ვერ ვიტყვით, რომ დამოუკიდებლობის მოპოვებიდან დღემდე მნიშვნელოვნად წავიწიეთ წინ და ჩვენი პოლიტიკური კულტურა რაიმე ახალ, მაღალ ნიშნულზე ავიდა.

მიუხედავად იმისა, რომ ოპოზიციამ 2020 წლის საპარლამენტო არჩევნებში 150-დან ჯამში 60 მანდატი მიიღო, ხოლო დასავლეთის ქვეყნები ღიად მოუწოდებენ მათ შევიდნენ პარლამენტში და იქიდან გააგრძელონ პოლიტიკური ბრძოლა, ჩვენი ოპოზიცია პრაქტიკულად ერთხმად უარს ამბობს პარლამენტში შესვლაზე და თავის გადაწყვეტილებას ასაბუთებს იმით, რომ მათი აზრით, ცენტრალურმა საარჩევნო კომისიამ გააყალბა არჩევნების შედეგები.

ამავე დროს არსად ჩანს ამ მოსაზრების უტყუარი მტკიცებულება, თუმცა, დღეს ვერც ერთ ოპოზიციონერ პოლიტიკოსს და ვერც მათ მხარდამჭერებს ვერც კი

---

2 https://cesko.ge/res/docs/16.10..2020_განცხ.წარდგ.რეგისტრ.საარჩ.სუბიექტები_რიგითინომრები-ჩასწორებული.pdf

დაელაპარაკები ამ თემაზე – ნამდვილად გაყალბდა თუ არა 2020 წლის საპარლამენტო არჩევნები – მათ დაიჯერეს, ირწმუნეს ეს და, როგორც ცნობილია, რწმენას კონკრეტული მტკიცებულებები ნაკლებად სჭირდება.

პოლიტიკური თვალსაზრისით საქართველოს დღეს აქვს არაერთი გადაუჭრელი ფუნდამენტური პრობლემა:

- ტერიტორიული მთლიანობა;
- ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი უსაფრთხოება;
- სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების დაბალი დონე;
- სიღარიბისა და უმუშევრობის მაღალი დონე;
- ინფრასტრუქტურული განუვითარებულობა (განსაკუთრებით საგრძნობია რეგიონებსა და პერიფერიებში);
- მაღალი კლასის პროფესიონალთა დეფიციტი;
- და ა.შ.

უფრო კონკრეტულად, დღეს საქართველოს მთლიანი შიდა პროდუქტი მსყიდველუნარიანობის პარიტეტის მიხედვით ერთ სულზე გაანგარიშებით მსოფლიოს ანალოგიურ საშუალო მაჩვენებელზე ნაკლებია, ასევე საშუალოზე უარესია ჩვენი ქვეყნის ჯინის ინდექსი, წლების განმავლობაში მხოლოდ უმნიშვნელოდ გაუმჯობესდა ადამიანური განვითარების ინდექსი და ა.შ.

ცალკე უნდა აღინიშნოს, თუ რამდენად პრობლემურ მდგომარეობაშია პოლიტიკა საქართველოში – ადგილი აქვს მწვავე კინკლაობას და წინააღმდეგობებს სხვადასხვა პოლიტიკურ პარტიებსა და მათ ლიდერებს შორის, ყველა მათგანი აცხადებს, რომ ის კარგია, სხვები კი ცუდი (თუმცა, დასაბუთებების გარეშე). ამავე დროს, ვერც ერთი კონკრეტულად არ ამბობს, რას იზამდა, ან როგორ გადაწყვეტდა ფუნდამენტურად ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი მასშტაბის პრობლემებს, თუკი მოვიდოდა ხელისუფლებაში.

აუცილებლად უნდა აღინიშნოს ეს ფაქტიც – პოსტსაბჭოთა პერიოდში (ბოლო 30 წლის მანძილზე) ჩვენი ქვეყნის მოსახლეობა თითქმის 2 მილიონით (1/3-ზე მეტით) შემცირდა.

ერთი სიტყვით, არ გამართლდა ის მოლოდინი, რომ საკმარისია მივიღოთ დამოუკიდებლობა (ეროვნულ–სახელმწიფოებრივი სუვერენიტეტი), რამდენიმე წელიწადში საქართველო იქცევა წარმატებულ და განვითარებულ სახელმწიფოდ.

არადა, ქართველი ერი არის უძველესი ისტორიისა და კულტურის ერი, რომელმაც მსოფლიოს მისცა არაერთი კულტურული, სამეცნიერო და სხვა ტიპის მნიშვნელოვანი პროდუქტი, არაერთმა ქართველმა მიიღო მონაწილეობა პირდაპირი თუ ირიბი ფორმით მსოფლიო მნიშვნელობის ისტორიულ პროცესში.

მიუხედავად ქართველ პოლიტიკოსთა დაპირებებისა, სიტუაცია მნიშვნელოვნად არ იცვლება. თუ ამ ყველაფერს დავუმატებთ გეოპოლიტიკურ რისკ–ფაქტორებს, შეიძლება ითქვას, რომ საქართველო, როგორც ეკონომიკური, ასევე პოლიტიკური თვალსაზრისით, იმყოფება მეტად არასახარბიელო მდგომარეობაში. ამ სიტუაციას კიდევ უფრო ამძიმებს ის, რომ არც პოლიტიკოსებისგან, არც ანალიტიკოსებისგან თუ სხვადასხვა დარგის სპეციალისტებისგან არ გვესმის რაიმე გამოსავალი, რომელიც მეცნიერულად იქნება დასაბუთებული. მაქსიმუმი რაც მათგან გვესმის – ავირჩიოთ ერთი გეოპოლიტიკური ვექტორი და თანმიმდევრულად მივყვეთ მას. მაგრამ არ ჩანს აკადემიურ დონის დასაბუთებები, რატომ უნდა ავირჩიოთ ეს გეოპოლიტიკური ვექტორი და რატომ უნდა ვთქვათ უარი სხვა ვექტორებზე.

თავი 1. პოსტსაბჭოთა საქართველოს პოლიტიკური პროცესების ანალიზის ისტორიული, მეთოდოლოგიური და თეორიული ჩარჩო

1.1 საქართველოს ისტორიული განვითარების თავისებურებები და ქართველების აღქმა თავიანთი როლის შესახებ გლობალურ სამყაროში

საქართველოს მოსახლეობა დღეს არის დაახლოებით 3.7[3] მილიონი კაცი, ხოლო მსოფლიოს მოსახლეობა - დაახლოებით 7800 მილიონი კაცი, შესაბამისად, საქართველოზე მოდის მსოფლიო მოსახლეობის 0.05%-მდე. მსოფლიოში სუვერენულ სახელმწიფოთა რაოდენობა არის დაახლოებით 195, ანუ 1 სუვერენულ სახელმწიფოზე საშუალოდ მოდის 40 მილიონი კაცი, რაც საქართველოს მოსახლეობაზე დაახლოებით 11-ჯერ მეტია[4].

საქართველოს ტერიტორიის ფართობი 69.7 ათასი კვადრატული კილომეტრია, დედამიწის ხმელეთის ფართობი - დაახლოებით 148,9 მილიონი კვადრატული კილომეტრი, შესაბამისად, საქართველოზე მოდის დედამიწის ხმელეთის 0.05%-მდე. გამოდის, რომ 1 სახელმწიფოზე საშუალოდ მოდის 763,5 ათასი კვადრატული კილომეტრი, რაც საქართველოს ფართობზე დაახლოებით 11-ჯერ მეტია[5].

ზემოთქმულიდან გამომდინარე შეიძლება გავაკეთოთ დასკვნა - როგორც მოსახლეობის, ასევე ტერიტორიის ფართობის მიხედვით საქართველო პატარა სახელმწიფოა.

თუმცა, აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ისეთი სახელმწიფოების რაოდენობა, რომელთა ფართობი საქართველოს ფართობზე მაქსიმუმ 3-ჯერაა მეტი (ანუ არაუმეტესია 209 ათას კვადრატულ კილომეტრზე), ხოლო მოსახლეობა საქართველოს მოსახლეობაზე მაქსიმუმ 3-ჯერაა მეტი (ანუ არაუმეტესია 11 მილიონზე) არის 100-ის ფარგლებში, ანუ პრაქტიკულად ყოველი მეორეა ასეთი.

---

[3] https://www.geostat.ge/ka
[4] https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_and_dependencies_by_population
[5] https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_and_dependencies_by_area

ამ მცირე ანალიზიდანაც ჩანს, რომ საქართველო კი არის პატარა სახელმწიფო, მაგრამ მისი შესადარი ზომისაა სახელმწიფოთა ნახევარზე მეტი.

არ შევუდგები სახელმწიფოს სიმცირის და სისუსტის განზოგადებულ ანალიზს სხვადასხვა პოზიციის მიხედვით, რამეთუ ეს ძალიან კარგად აქვთ უკვე გაკეთებული ბოლო 50 წლის მანძილზე სხვადასხვა მკლევარს, ხოლო ქართველმა მკლევარმა – ალექსანდრე რონდელმა ამ კვლევების ძირითადი პოზიციების ინტეგრაცია მოახდინა თავის მონოგრაფიაში „პატარა ქვეყანა საერთაშორისო სისტემაში“[6].

მეორე მხრივ, ძალიან საინტერესოა არა იმდენად ის, თუ რამდენია ამა თუ იმ ქვეყნის მოსახლეობა ან ტერიტორია, არამედ, რამხელა გავლენას ახდენს ესა თუ ის ქვეყანა საერთაშორისო პოლიტიკურ სისტემაზე, რამდენ სხვადასხვა დიდ თუ საშუალო ქვეყანაში ჰყავს მას თავისი ლობისტები და რას სთავაზობს ეს ქვეყანა დანარჩენ მსოფლიოს, პირველ რიგში სამეცნიერო და ტექნოლოგიური თვალსაზრისით.

თუ გავაკეთებთ ემპირიულ ანალიზს ეთნიკურ-კულტურული თვალსაზრისით, მაშინათვე ჩანს, რომ მაგალითად, სახელმწიფო ისრაელი[7], მიუხედავად იმისა, რომ ტერიტორიით საქართველოზე პატარაა 3-ჯერ და მეტჯერ, ხოლო მოსახლეობა საქართველოს მოსახლეობაზე 2.5-ჯერ მეტი ჰყავს, მსოფლიო პოლიტიკაზე საქართველოსთან შედარებით წარმოუდგენლად მეტ გავლენას ახდენს. ისრაელის ზომის სხვა სახელმწიფოებიც არსებობს და თან არაერთი (შეიძლება ითქვას, რამდენიმე ათეული), მაგრამ ვერც ერთი მათგანის გავლენა ახლოსაც ვერ მივა ისრაელის გავლენის მასშტაბებთან.

უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ძალიან ბევრი ისრაელელი ან არაისრაელელი ებრაელია ნობელის პრემიის ლაურეატი, ზე-წარმატებული (მილიარდერი) ბიზნესმენი, წარმატებული სპორტსმენი, ხელოვანი, მუსიკოსი, მსახიობი, რეჟისორი და ა.შ.

და ეს ყველაფერი იმ ფაქტის გათვალისწინებით, რომ ისრაელი, როგორც სახელმწიფო ჯერ 70 წლისაც არ არის, არადა, არაერთი პატარა სახელმწიფო არსებობს, რომლებიც მასზე ასაკოვანიცაა, მეტია მოსახლეობითაც, ტერიტორიითაც, ბუნებრივი რესურსებითაც და ა.შ.

---

[6] რონდელი, ა. (თბილისი, 2009). პატარა ქვეყანა საერთაშორისო სისტემაში, გვ. 11-27
[7] https://en.wikipedia.org/wiki/Israel

ეს მცირე ანალიზიც ადასტურებს, რომ სულ სხვადასხვა რამ არის სახელმწიფო და ერი თუ ეთნოსი – მიუხედავად იმისა, რომ ისრაელი საკმაოდ ახალგაზრდა სახელმწიფოა, ებრაელ ერზე იგივეს ვერ ვიტყვით – ეს ერი რამდენიმე ათეულ საუკუნეს ითვლის და დღეს არსებულ ერებს შორის შეიძლება ითქვას, რომ ერთ-ერთი უხუცესია.

საკმაოდ მხცოვანია ირლანდიელი ერიც, მაგრამ მათი სუვერენული სახელმწიფო დაახლოებით 100 წლისაა. ირლანდია[8] პირველ რიგში იმითაა აღსანიშნავი, რომ დღეს ევროპის ქვეყნებს შორის, თუ არ ჩავთვლით მინი-სახელმწიფოს – ლუქსემბურგს, ერთ სულ მოსახლეზე მთლიანი შიდა პროდუქტით (მსყიდველუნარიანობის მიხედვით) ის ლიდერია და უსწრებს, როგორც შვეიცარიას, ასევე სკანდინავიის ქვეყნებს, არადა ეს ქვეყნები ამ მაჩვენებლით მსოფლიოს ათეულში არიან.

მხოლოდ ისრაელის და ირლანდიის მაგალითებიც აჩვენებს, რომ ერთია სუვერენული სახელმწიფოს ასაკი და მეორე ერი, რომელმაც შექმნა ის და საკმაოდ მცირე დროშიც შესაძლებელია ეროვნულმა სახელმწიფომ მიაღწიოს არსებით წარმატებას, თუ ის გაატარებს ოპტიმალურ პოლიტიკას.

საქმე იმაშია, რომ ისრაელი საქართველოზე ბევრად სახიფათო გარემოში იმყოფება, არაფერი რომ ვთქვათ იმაზე, რომ სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის სავარგულების შედარება არც კი შეიძლება – საქართველოს ეს რესურსები ისრაელზე მინიმუმ 10-ჯერ მეტი აქვს.

ისეთი ფენომენების შესწავლისას, როგორიცაა ერი და სახელმწიფო, გვერდს ვერ ავუვლით ქეის-სტადის მეთოდს. მსოფლიოში ათეულობით ქვეყანაა, რომლებიც ტერიტორიის ფართობით ან მოსახლეობის რაოდენობით საქართველოს შესადარია, ამავე დროს ეკონომიკური მაჩვენებლებით მასზე მინიმუმ ორჯერ არის წინ. მცირე სახელმწიფოების და ავტონომიური ერთეულების კონტექსტური ანალიზის შედეგად მივიღეთ, რომ 25-ზე მეტი წარმატებული სახელმწიფო ან ავტონომია შეიძლება შედარდეს საქართველოს:

[8] https://en.wikipedia.org/wiki/Republic_of_Ireland

№№	სახელმწიფო ან ავტონომია	მშპ ერთ სულზე მუპ, USD	მოსახლეობა	ფართობი, კვ. კმ.	შესაბამისობა შესადარებლად
1	ხორვატია	27 681	4 058 165	56 594	მაღალი
2	ლატვია	30 579	1 896 000	64 559	მაღალი
3	ლიეტუვა	38 605	2 793 694	65 300	მაღალი
4	უნგრეთი	32 434	9 769 526	93 028	საშუალოზე მაღალი
5	ჩეხეთი	40 293	10 707 839	78 865	საშუალოზე მაღალი
6	ირლანდია	89 383	4 977 400	70 273	საშუალოზე მაღალი
7	დანია	57 781	5 837 213	43 094	საშუალოზე მაღალი
8	სლოვაკეთი	32 184	5 464 060	49 037	საშუალოზე მაღალი
9	ესტონეთი	37 033	1 328 976	45 227	საშუალოზე მაღალი
10	სლოვენია	38 506	2 100 126	20 273	საშუალოზე მაღალი
11	სიცილია	40 000	5 000 000	26 000	საშუალოზე მაღალი
12	შოტლანდია	45 000	5 500 000	79 000	საშუალოზე მაღალი
13	სარდინია	35 000	1 600 000	24 000	საშუალოზე მაღალი
14	კორსიკა	35 000	330 000	8 700	საშუალოზე მაღალი
15	ბასკების ქვეყანა	30 000	2 400 000	30 000	საშუალოზე მაღალი
16	ავსტრია	55 406	8 935 112	83 871	საშუალო
17	საბერძნეთი	29 045	10 718 565	131 957	საშუალო
18	პორტუგალია	33 131	10 295 909	92 226	საშუალო
19	შვეიცარია	68 340	8 655 100	41 284	საშუალო
20	ბულგარეთი	23 741	6 951 482	111 002	საშუალო
21	ბელგია	50 114	11 555 790	30 528	საშუალო
22	პანამა	30 034	4 278 500	75 417	საშუალო
23	ისლანდია	54 482	368 010	103 000	საშუალო
24	კვიპროსი	39 079	888 005	9 251	საშუალო
25	მალტა	43 087	514 564	316	საშუალო
26	უელსი	45 000	3 100 000	20 800	საშუალო
27	კატალონია	50 000	7 700 000	32 100	საშუალო
28	ისრაელი	39 126	9 305 200	20 770	საშუალო

აქედან ისრაელი ყველაზე გავლენიანი საერთაშორისო სუბიექტია, ხოლო ირლანდია ყველაზე წინაა ერთ სულ მოსახლეზე მშპ-ის მიხედვით (მუპ).

შესაბამისობის ხარისხი განსაზღვრულია ოთხი პარამეტრის მიხედვით: მშპ ერთ სულზე მუპ, მოსახლეობა, ტერიტორიის ფართობი, საერთაშორისო ვითარება.

სადემონსტრაციოდ ავილე 2 ქვეყანა: ხორვატია და ჩეხეთი.

ხორვატია[9]: სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპა, ბალკანეთის რეგიონი, ევროპის ერთ-ერთი საკვანძო გეოსტრატეგიული რეგიონია. რეგიონი გამოირჩევა, როგორც ეთნიკური, რელიგიური და იდეოლოგიური მრავალფეროვნებით, ასევე - მაღალი ხარისხის ტურბულანტურობით და კონფლიქტურობით. გარდა შიდა დაპირისპირებებისა და მზარდი ანტაგონიზმისა, ბალკანურ ქვეყნებს შორის კონფრონტაციას კიდევ უფრო ამძაფრებდა გარედან მომდინარე გავლენები და ძლიერი საერთაშორისო აქტორების ინტერესები. სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპის რეგიონი შედგება ექვსი სახელმწიფოსგან: ალბანეთი, ბოსნია და ჰერცეგოვინა, კოსოვო, მაკედონია, მონტენეგრო და სერბეთი.

[9] https://en.wikipedia.org/wiki/Croatia

ექვსივე ქვეყანა განვითარების და გლობალურ პროცესებში ინტეგრაციის სხვადასხვა საფეხურზე იმყოფებიან.

ხორვატია გამორჩეულია რეგიონის სხვა სახელმწიფოებისაგან, რადგან განსაკუთრებულად მიისწრაფვოდა საერთაშორისო ორგანიზაციებში ინტეგრაციისკენ. 2009 წელს ხორვატია ჩრდილოატლანტიკური ალიანსის (ნატოს) წევრად მოგვევლინა, ხოლო 2013 წელს ევროკავშირის წევრი ქვეყანაც გახდა. დღემდე ხორვატია რეგიონის ერთადერთ ქვეყნად რჩება, რომელიც ნატოს წევრი ქვეყნების რიგებში მოექცა. ნაწილი მკლევრებისა თვლის, რომ საერთაშორისო ორგანიზაციებში ამგვარი აქსელირებული ინტეგრაციით დიდი სახელმწიფოებისგან მომავალი გავლენების მინიმიზაციას და

Table 2.1. Croatian trade with countries of Southeast Europe in mil €

	2016		2017	
Country	**Export**	**Import**	**Export**	**Import**
Albania	46,53	4,89	55,30	6,17
BiH	1119,99	573,32	1 367,91	685,17
Kosovo	65,7	2,33	61,75	1,76
Macedonia	121,57	81,99	120,21	75,63
Montenegro	139,95	4,75	167,33	5,10
Serbia	521	497,83	670,06	575,05
Southeast Europe total	2014,74	1165,13	2 442,58	1348,91

რეგიონში სტაბილიზაციის მიღწევას შეეცადა. თუმცა, ბალკანეთის რეგიონი დღემდე ისეთი წამყვანი სახელმწიფოების გავლენების სივრცედ რჩება, როგორებიცაა რუსეთი, გერმანია, თურქეთი და ჩინეთი, ამიტომ ევროკავშირი იძულებულიც კია არ დაკარგოს ხორვატიის სახით მოკავშირე და რეგიონზე კონტროლი ამგვარად შეინარჩუნოს. რეგიონის წარმომადგენელი ქვეყნებიდან სერბეთი და მონტენეგრო მიჩნეული არიან ევროკავშირში ინტეგრაციის პროცესის დაძლევის წარმატებულ მაგალითებად და მათ ამ სივრცის ნაწილად გახდომას 2025 წელს უწინასწარმეტყველებენ, მაგრამ რეგიონში გარედან მომავალი გავლენებების დინებები იმდენად ჭრელი და მზარდი ხდება, რომ რთულია რაიმეს მტკიცებას მოვჰყვეთ.[10] იმის მიუხედავად, რომ ევროპის კონტექსტში ხორვატია პატარა სახელმწიფოა საკმაოდ ლიმიტირებული რესურსებით, ყველა ეკონომიკური თუ პოლიტიკური ინდიკატორით რეგიონის მოწინავე ქვეყანას წარმოადგენს. ხორვატიას რეგიონში ყველაზე დიდია მშპ აქვს ერთ სულ მოსახლეზე,

[10] Study “Croatia as a small state in contemporary international relations”, Sandro Knezović and Marco Esteves Lopes, 2019.

უმუშევრობის დონის ყველაზე დაბალი მაჩვენებელი აქვს და ექსპორტის წილი საშუალოდ ორჯერ მეტია იმპორტის წილზე. [11]

თუ ხორვატიის ვაჭრობის დინამიკას დავაკვირდებით 2016-2017 წლებში რეგიონის სხვა წევრ ქვეყნებთან მიმართებაში, აღმოვაჩენთ, რომ ალბანეთთან, ბოსნია და ჰერცოგოვინასთან, კოსოვოსთან, მაკედონიასთან და სერბეთთანაც ექსპორტი ბილატერალურადაც და მთლიანობაშიც ყოველთვის პოზიტიურია და ორჯერ მაინც აღემატება იმპორტის ოდენობას.[12]

ჩეხეთის რესპუბლიკა[13] არის ცენტრალურ ევროპაში მდებარე სახელმწიფო, ოთხივე მხრიდან სახმელეთო საზღვრით, რომლის ტერიტორია სულ ცოტათი აღემატება საქართველოს ტერიტორიას. ყველაზე დიდი სახმელეთო საზღვრით გერმანიასთან, ხოლო სამხრეთით და ჩრდილ-დასავლეთით ავსტრია, სლოვაკეთი და პოლონეთი. 1989 წლის ხავერდოვანი რევოლუციის შედეგად ჩეხოსლოვაკიის ხელისუფლებას ჩამოსცილდა კომუნისტური მმართველობა და ქვეყანა გადაერთო პროდასავლური ლიბერალური დემოკრატიის კურსზე. 1993 წელს მოხდა ქვეყნის მშვიდობიანი გაყოფა ორი ახალ სახელმწიფოდ - ჩეხეთის რესპუბლიკა და სლოვაკეთი. ამ მნიშვნელოვანი ტრანსფორმაციის შემდეგ, ჩეხეთის ეკონომიკაში მასშტაბური ცვლილებები დაიწყო პრივატიზაციისა და საბაზრო ეკონომიკის შემოღების კუთხით. 2006 წელს მსოფლიო ბანკის[14] მიერ ჩეხეთის რესპუბლიკას მიენიჭა განვითარებული ქვეყნის სტატუსი. ადამიანის განვითარების ინდექსის მიხედვით ჩეხეთი არის ძალიან განვითარებული სახელმწიფოების სიაში. 1999 წელს ჩეხეთის რესპუბლიკა გახდა ნატო-ს წევრი სახელმწიფო, ხოლო 2004 წელს ევროკავშირს შეუერთდა. მმართველობის კუთხით ჩეხეთი არის საპარლამენტო წარმომადგენლობითი დემოკრატია. ქვეყნის პოლიტიკურ ელიტაში წარმოდგენილია ორი წამყვანი პარტია, სოციალ-დემოკრატები და ლიბერალ-კონსერვატორები, მთავრობის ხელმძღვანელი არის პრემიერ-მინისტრი. საპარლამენტო არჩევნები ტარდება ყოველ 4 წელში ერთხელ, პროპორციული საარჩევნო სისტემით და 5% ბარიერერით. თუ ეკონომიკური თვალსაზრისით შევადარებთ, ჩეხეთი

[11] Ibid. p.11.
[12] National Bureau for Statistics, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/04-02-02_01_2018.htm
[13] https://en.wikipedia.org/wiki/Czech_Republic
[14] World Development Report – World Bank 2006

საქართველოს ეკონომიკაზე 9-ჯერ უფრო დიდია, მთლიანი შიდა პროდუქტის მიხედვით (250.6 მილიარდი აშშ დოლარი)[15].

ჩეხეთის ეკონომიკური აღმავლობა პირდაპირ არის დაკავშირებული მის გეოგრაფიულ მდებარეობასთან. როგორც ცენტრალური ევროპის სახელმწიფოს, ჩეხეთს მჭიდრო ეკონომიკური კავშირები აქვს მის ყველაზე დიდი მეზობელთან და ევროპის ყველაზე დიდ ეკონიმიკასთან, გერმანიასთან. ჩეხეთი სავაჭრო ეკონომიკური წარმატების კორელაცია მის გეო-პოლიტიკურ მდებარეობასთან კიდევ უფრო ნათლად წარმოგვიდგება თუ მას შევადარებთ სხვა იგივე ზომის სახელმწიფოებს, მაგალითისთვის გამოდგება საქართველოც. ევროკავშირის შიდა პოლიტიკური და ეკონომიკური სტაბილურობა, ეკონომიკური რეფორმები, რომელიც ჩეხეთმა გაატარა, პირდაპირ აისახება ჩეხეთის, როგორც განვითარებული და ძლიერი ეკონიმიკის მქონე სახელმწიფოზე და მის ხერხემალს წარმოადგენს. ქვეყნის ეკონომიკური და სოციალური განვითარების თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანი კონტრიბუცია შეაქვს შენგენის ზონის სხვა სახელმწიფოებთან ჩეხეთის მჭიდრო კავშირსაც. პოლიტიკური სტაბილურობა, ქვეყნის უსაფრთხოების საკითხების უზრუნველყოფა გეოპოლიტიკურ კონტექსტში წარმოადგენს ჩეხეთის წარმატების საიდუმლოს, რომელიც უცნაურია, თუმცა ამ ქვეყნის პირდაპირ დამსახურებას არ წარმოადგენს, ის ნაყოფია მის ირგვლივ შექმნილი პოლიტიკურ-ეკონომიკური კონიუქტურის.

ყველაფერი ზემოხსენებული ასევე იმას ნიშნავს, რომ არსებითი მნიშვნელობა აქვს ერის ისტორიულ-კულტურულ მემკვიდრეობას და თავისუბურებებს. ფაქტია, რომ მიუხედავად სახელმწიფოებრიობის დაკარგვისა, როგორც შუა საუკუნეებში, ასევე 19-20 საუკუნეებში ქართველი ერი განაგრძობდა არსებობას და განვითარებას.

ერთ-ერთი მთავარი მახასიათებელი ქართველობისა, ეს არის მართლმადიდებლობა[16]. შუა საუკუნეებში სწორედ ეს იყო მთავარი ფაქტორი, რამეთუ საქართველო გარშემორტყმული იყო მასზე ძლიერი მუსულმანური სახელმწიფოებით. მიუხედავად ამისა, საქართველომ, როგორც სახელმწიფომ ვერ შეძლო არსებობა, მაგრამ ქართველმა ერმა მაინც მოიტანა თავი 19-ე საუკუნემდე ისე, რომ არ დათმო

[15] World Bank Data GDP (current US$) - Czech Republic 2019
[16] აბაშიძე ზ., ბახტაძე მ., ჯანელიძე ო., (2020), „საქართველო და ქართველები".

თავისი რელიგიური იდენტობა და მხოლოდ ტერიტორიის და მოსახლეობის ნაწილი დაკარგა.

სულ სხვა კონტექსტში მოუწია არსებობა ქართველ ერს რუსეთის იმპერიაში. საქმე ისაა, რომ რუსებიც მართლმადიდებლები იყვნენ და ქართველ ერს არ უწევდა ბრძოლა რელიგიური იდენტობის შესანარჩუნებლად, მაგრამ მას უკვე მოუწია ბრძოლა კულტურული და ენობრივი იდენტობის შესანარჩუნებლად.

ამავე დროს, მთელ ქართულ ისტორიას მკაფიოდ გასდევს ის ხაზი, რომ ქართველები ხშირად ქიშპობდნენ ერთმანეთთან, ხშირად ღალატობდნენ ერთმანეთს, მსგავს რამეს პრაქტიკულად არ ჰქონდა ადგილი, როცა ისინი უცხო ქვეყნისა და ერის სამსახურში დგებოდნენ.

მეორე მნიშვნელოვანი თავისებურება ქართული ისტორიისა არის ის, რომ ქართველები, როგორც კი უცხო ქვეყნის სამსახურში დგებოდნენ, ხშირად აღწევდნენ დიდ წარმატებას და მსოფლიო მნიშვნელობის პროცესებშიც მონაწილეობდნენ ხოლმე.

ამ თვალსაზრისით, ცნობილია ქართველები და მათი შთამომავლები ეგვიპტეში (მამელუკები), ოსმალეთის იმპერიაში, სპარსეთში, ბოლო პერიოდში კი რუსეთის იმპერიაში, ასევე ევროპასა და აშშ-ში. ქართველი ერის შვილები იყვნენ 20-ე საუკუნის მსოფლიოში ერთ-ერთი ყველაზე გავლენიანი პოლიტიკოსები - იოსებ სტალინი[17] და ლავრენტი ბერია.

საბჭოთა კავშირში სწორედ სტალინის და ბერიას მმართველობის დროს დაიწყო თითქმის 50 წლიანი ,,ცივი ომი“, რომლითაც საფუძველი დაედო ბიპოლარულ მსოფლიო წესრიგს. მსოფლიო ორ ნაწილად გაიყო და აღიმართა ერთგვარი კედელი, რომელიც, როგორც იდეოლოგიურად, ასევე ფიზიკურადაც ჰყოფდა იმდროინდელ მსოფლიოს.

მიუხედავად ყველაფრისა, ქართველ ერს მუდამ ჰქონდა სურვილი დამოუკიდებლობა მოეპოვებინა. ამ სურვილს კი ბიძგი 1980-იანი წლების მიწურულს მიეცა, როდესაც ,,ბოროტების იმპერიის“[18] არსებობის ხანა დასასრულს მიუახლოვდა. თუმცა, მიუხედავად თავისუფლების მოპოვების მოახლოებისა საქართველოში შთამბეჭდავად ჩამონტაჟდა საბჭოთა სახელმწიფო, რომელმაც საბჭოეთიდან მიიღო:

---

[17] ხვიჩია ე., „სტალინის ფენომენი“, http://noosphereinstitutegeorgia.blogspot.com/p/blog-page_17.html
[18] ტერმინი გამოიყენა აშშ-ს პრეზიდენტმა რონალდ რეიგანმა ევანგელისტების ასოციაციაზე სიტყვის გამოსვლის დროს 1983 წ. 8 მარტი.

უზენაესი საბჭო, მინისტრთა საბჭო, სახელმწიფო ბიუჯეტი, პროფკავშირის ფედერაცია, კონსტიტუცია, საარჩევნო კანონი და სხვა.[19]

საბჭოთა კავშირის დაშლის შედეგად წარმოიშვა 15 დამოუკიდებელი და 4 თვითგამოცხადებული ან ნაწილობრივ აღიარებული სახელმწიფო. ერთ-ერთი დამოუკიდებელი სახელმწიფო იყო საქართველო, რომლის წინაშეც ახალი გამოწვევა გაჩნდა, როგორ უნდა გაეგრძელებინა მას არსებობა, ან საერთოდ რა პოლიტიკა უნდა ეწარმოებინა, მაშინ როდესაც მას დამოუკიდებლობის მცირე ისტორია გააჩნდა. ტრანზიციის ეს პერიოდი რთული და ქარტეხილებით აღსავსე გამოდგა, ვინაიდან ტრანზიტულობას მთელი რიგი პროცესები ახასიათებს. ტრანზიტულ საზოგადოებებში პოლიტიკური ინსტიტუტიზაციის ამოცანებია:

- განსაზღვროს და დაამკვიდროს პოლიტიკური წესრიგის გარკვეული ტიპი;
- უზრუნველყოს პოლიტიკური რეჟიმის ლეგიტიმურობა;
- მოახდინოს პოლიტიკურ ფასეულობათა ტრანსფორმაცია და შეცვალოს ინდივიდისა და სოციუმის მენტალობა, რომლის გამოხატულებაა პოლიტიკური კულტურა.[20]

საქართველოს პირველმა პრეზიდენტმა ზვიად გამსახურდიამ თქვა: ,,ქართველი ხალხი არასოდეს შეგუებია თავისუფლების დაკარგვას“.

მაგრამ საკმარისი იყო ქართველ ერს მოეპოვებინა დამოუკიდებლობა, მაშინათვე დაიწყო შინაგანი წინააღმდეგობები, რასაც მოჰყვა სამოქალაქო ომი.

რამ გამოიწვია სამოქალაქო ომი? შეიძლებოდა თუ არა მისი თავიდან აცილება? რაიმე გვასწავლა ქართველებს ამ ომმა? და თუ რამე გვასწავლა, ღირდა თუ არა ამ ომად და შესაბამის მსხვერპლად ეს ცოდნა? ვფიქრობ, რომ ეს კითხვები ჯერ ისევ პასუხგაუცემელია.

ასევე ღიად შეიძლება ჩაითვალოს კითხვები 2003 წლის ვარდების რევოლუციასთან დაკავშირებით, მით უმეტეს, რომ მისი სამი ძირითადი ორგანიზატორიდან ერთ-ერთი (ზურაბ ჟვანია) ცოცხალი არ არის, მეორემ (ნინო

---

[19] ჯონსი, ს. „პოლიტიკური ისტორია დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგ“, სოციალურ მეცნიერებათა ცენტრი, 2012 წ. გვ 11.
[20] აბესაძე, გ. „პოლიტიკურ-კულტურული სივრცის დემოკრატიული მოდერნიზაცია საქართველოში“, 2011 გვ. 7

ბურჯანაძემ) 2020 წლის არჩევნებზე მიიღო 1%-ზე ნაკლები და პარლამენტის წევრიც კი ვერ გახდა, მიუხედავად იმისა, რომ ორი მოწვევის პარლამენტის თავმჯდომარე იყო, ხოლო მესამე და მთავარი (ყოფილი პრეზიდენტი მიხეილ სააკაშვილი) მსჯავრდებულია ქართული სასამართლოს მიერ და საქართველოში ვერც კი ჩამოდის.

რატომ არის, რომ 80-90 ან მეტი პროცენტით შეიძლება ქართველმა ხალხმა აირჩიოს ხელისუფალი და სულ რამდენიმე წელიწადში ის ქვეყნიდან გააძევოს? შეიცვალა კი ეს მოცემულობა 2012 წლის შემდეგ, რამეთუ ბოლო არჩევნებზე ქართული ოცნება მუდმივად 50%-ის ფარგლებში იღებდა ხმებს?

მიმაჩნია, რომ ზემოხსენებული კითხვები აქტუალურია. ასევე აქტუალურია კითხვა საქართველოს და ქართველი ერის რაობისა და მისთვის ოპტიმალური საერთაშორისო როლის შესახებ. ჩემი კვლევის ფარგლებში შევეცდები ამ კითხვებზე პასუხის გაცემას.

მიუხედავად იმისა, რომ საქართველო ტერიტორიულად აზიას ეკუთვნის, ქართველთა აბსოლუტური უმეტესობა თავს ევროპელად თვლიდა და თვლის. მაშინაც კი, როცა საქართველო რუსეთის იმპერიაში ორ გუბერნიად იყო წარმოდგენილი და ქართველი ინტელიგენცია განათლების მისაღებად ძირითადად რუსეთის დედაქალაქში მიდიოდა და არა ევროპაში, ისინი იქაც ხარბად ეწაფებოდნენ ყველაფერს, რასაც ერქვა ევროპული.

სწორედ ამის ყველაზე მკაფიო მაგალითია ილია ჭავჭავაძე და მისი „საერთო ნიადაგის“ თეორია[21]. ამ თეორიის მიხედვით ილია ჭავჭავაძემ შემოგვთავაზა ეროვნული იდეოლოგია, ეროვნული ეკონომიკა და ეროვნული სახელმწიფო.

საერთო ნიადაგის თეორიის მიხედვით, პოლიტიკური მსოფლმხედველობის თვალსაზრისით, ილია ჭავჭავაძე „სამსახოვანი პიროვნებაა“; მომავალი ქართული სახელმწიფოს მისეული სტრატეგიული ხედვა და გააზრება 3 პოლიტიკურ იდეოლოგიას ეფუძნება – კონსერვატიზმს, ლიბერალიზმს და ევროპულ სოციალ–დემოკრატიას: სახელმწიფო წყობის მიმართებით იგი კონსერვატორი, კონსტიტუციური მონარქიის პრინციპებზე სახელმწიფო მოწყობის მომხრეა, ადამიანის უფლებების მიმართებით თანამედროვე ლიბერალიზმის, ხოლო ქვეყნის სოციალურ–ეკონომიკური განვითარების

[21] ილია და საერთო ნიადაგის თეორია (ეძღვნება ილია ჭავჭავაძის დაბადების დღეს). (1837-2014). „ილიალოგთა კლუბი“.

მიმართებით ევროპული სოციალ–დემოკრატიული ღირებულებების მომხრე და მიმდევარია.[22]

თავისთავად ძალიან საინტერესოა ,,საერთო ნიადაგის" თეორიის ისტორიული და გნოსეოლოგიური ფესვები. როგორც ელბერდ ბატიაშვილი თავის ნარკვევში აღნიშნავს, ამ თეორიის საფუძველი პეტრე იბერის დროიდან მოდის[23].

პეტრე იბერის მიხედვით, ,,საერთო ნიადაგის" ძირითადი იდეა ეს არის – ,,დაპირისპირებულთა ბედნიერი მორიგება".[24]

მრავალწლიანი სამეცნიერო კვლევის შედეგად პრაქტიკულად იგივე შედეგები მიიღო ქართველმა სოციოლოგმა ემზარ ხვიჩიამ, რამეთუ მისი თეორიის, კვანტური რელატივისტური ნოოლოგიის მიხედვით[25], ქართველი ერისთვის მაკონსოლიდირებელი ფაქტორი აღმოჩნდა ,,განსხვავებულობა", რაც დაპირისპირებულობის შერბილებულ ვარიანტად შეიძლება ჩაითვალოს.

სწორედ საერთო ნიადაგის ისტორიული კონტექსტიდან და დღეს უკვე ნოოლოგიის მიხედვით მკაფიოდ ჩანს ის როლი, რომელიც ქართველებს შეუძლიათ შეასრულონ გლობალურ სამყაროში – ეს არის დაპირისპირებულთა (ნოოლოგიის მიხედვით – განსხვავებულთა) ბედნიერი მორიგება (ნოოლოგიის მიხედვით – თანხმობის პროცესის მოდერაცია, მართვა).

ჩემ კვლევაში (დისერტაციაში) ცენტრალური ადგილი დაეთმობა სწორედ ამ მიდგომის არსის ახსნას, მის გაშლასა და ემპირიული ფაქტებით მისი სისწორის, ოპტიმალურობისა და რეალურობის დადასტურებას.

[22] იქვე, გვ. 7.
[23] ბატიაშვილი, ე. (2015). პეტრე იბერი: „საერთო ნიადაგის" თეორიის ისტორიული და გნოსეოლოგიური ფესვები. თბილისი. http://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/134297/1/Petre_Iberi.pdf
[24] იქვე, გვ. 3.
[25] ხვიჩია, ე. (2020). ნოოლოგია, თვითკმარი არსებობის ლოგიკა. გამომცემლობა „ახალი პარადიგმა", თბილისი.

1.2 საერთაშორისო ასპარეზზე პატარა ქვეყნების ქცევის მოტივაციის შესახებ თეორიული საფუძვლები

ცნობილია, რომ პატარა ქვეყნები საერთაშორისო ურთიერთობებში იყენებენ შემდეგ ტაქტიკებსა და სტრატეგიებს:

დაბალანსება – მოსაზრება, რომ სახელმწიფოები კავშირებს ქმნიან, რათა უფრო ძლიერი სახელმწიფოების მათზე გაბატონება არ დაუშვან, ძალთა ბალანსის ტრადიციული თეორიის საფუძველს წარმოადგენს. ამ თვალსაზრისის თანახმად, სახელმწიფოები ალიანსებს უერთდებიან, რათა თავი დაიცვან იმ სახელმწიფოებისგან, რომლებიც მათზე ბევრად მეტ რესურსებს ფლობენ[26].

მიტმასნება – ეს მიდგომა პოპულარულია იმ სახელმწიფო მოხელეებს შორის, რომლებიც საზღვარგარეთ მიმდინარე კონფლიქტებში ჩაბმის ან სამხედრო ბიუჯეტის ზრდის გამართლებას ცდილობენ. მიტმასნება საფრთხის წყაროსთან ალიანსში შესვლას გულისხმობს, რაც ხშირად ნეიტრალიტეტის დათმობისა და მარიონეტად ქცევის ტოლფასია.

ბუფერი ორ ან მეტ ძლიერ ქვეყანას შორის მოქცეულ პატარა, სუსტ სახელმწიფოს ეწოდება, რომელსაც აქტიური და დამოუკიდებელი საგარეო პოლიტიკა არ გააჩნია[27]. მ. უაითი ბუფერულ სახელმწიფოებს აჯგუფებს სამ ტიპად: **ტრიმერები, ნეიტრალები და სატელიტები**[28].

ტრიკვე მატისენის აზრით ბუფერი შეიძლება ვუწოდოთ მცირე სახელმწიფოებს, რომლებიც დიდ სახელმწიფოთა საზღვრებთან მდებარეობენ და მათ თავდაცვით პერიმეტრში იმყოფებიან, მაგრამ ორ დიდ სახელმწიფოს შორის უშუალოდ მოქცეულნი არ არიან[29].

მკვლევარმა თორნიკე თურმანიძემ ცალმხრივი ბუფერების აღსანიშნავად შემოიტანა ახალი ცნება **,,კვაზიბუფერი“**[30].

---

[26] არტი რ, ჯერვისი რ., (2011), საერთაშორისო პოლიტიკა. მუდმივი ცნებები და თანამედროვე საკითხები, ილიაუნის გამომცემლობა, გვ. 131

[27] რონდელი, ა. (თბილისი, 2009). პატარა ქვეყანა საერთაშორისო სისტემაში, გვ.163

[28] იქვე, გვ. 166

[29] თურმანიძე თ, (თბილისი, 2010), „ბუფერული სახელმწიფოები“, სადისერტაციო ნაშრომი, გვ. 20

[30] იქვე.

ნეიტრალიტეტი – ,,ასახავს სახელმწიფოთა შორის ურთიერთობებს და ამავე დროს იმ სახელმწიფოს სამართლებრივ სტატუსს, რომელიც სხვა სახელმწიფოთა შორის მიმდინარე საომარ მოქმედებებში არ მონაწილეობს“[31].

მიუმხრობლობა – სამხედრო-პოლიტიკური სისუსტის გამო პატარა ქვეყნებს, პირველ ყოვლისა, ძლიერი სახელმწიფოების ჭიდილში ჩათრევისა და, საზოგადოდ, ყოველგვარი საშიში პოლიტიკური მოვლენების თავიდან აცილება სურთ[32].

ტრიმერი – ,,ისეთი ბუფერია, რომელიც ახერხებს გარკვეული გავლენა იქონიოს თავისზე უფრო ძლიერ მეზობელზე და ამავე დროს მეტოქეებზე. იგი ცდილობს მათ წაკიდებას და მათ შორის მანევრირებას“[33].

სატელიტი – ,,არიან ისეთი სახელმწიფოები, რომელთა საგარეო პოლიტიკას სხვა სახელმწიფო აკონტროლებს“[34].

ნეიტრალი – ,,ისეთი სახელმწიფოა, რომელსაც აქტიური საგარეო პოლიტიკა არ გააჩნია. იგი თავისთვის ყოფნას და ,,შეუმჩნევლად“ დარჩენას ცდილობს“[35]

დაშოშმინების პოლიტიკა – საერთაშორისო დავების მოგვარებისა და კონფლიქტების გადაწყვეტის პოლიტიკა გონივრული მოლაპარაკებების გზით, კომპრომისის ძიება და შეთავაზება, რათა თავიდან იქნეს აცილებული შეიარაღებული შეტაკებები და პრობლემური საკითხების ძალადობრივი გადაწყვეტა. ამ პოლიტიკამ ვერ გაამართლა 20-ე საუკუნის პირველ ნახევარში გერმანიის მიმართ და მან, მიუხედავად დამშოშმინებლების დიდი მცდელობისა, მაინც დაიწყო მეორე მსოფლიო ომი.

ლავირების პოლიტიკა – არსებითად ეს არის დაბალანსების პოლიტიკის პრაქტიკაში რეალიზაციის ერთ-ერთი ტაქტიკური ხერხი.

საინტერესოა პატარა ქვეყნების როლის ანალიზი საერთაშორისო ურთიერთობების სხვადასხვა კონცეფციების მიხედვით. გამოყოფენ 3 კლასიკურ კონცეფციას: რეალიზმი, პლურალიზმი და გლობალიზმი.

[31] რონდელი, ა. (თბილისი, 2009). პატარა ქვეყანა საერთაშორისო სისტემაში, გვ.174
[32] იქვე, გვ. 183
[33] იქვე, გვ. 166
[34] იქვე
[35] იქვე

რეალიზმის[36] კონცეფციიდან გამომდინარე სახელმწიფოთა სიძლიერე ძალის პრიმატს უკავშირდება და მთავარი განმსაზღვრელი ფაქტორი ისაა, სადაც პატარა სახელმწიფოები ჩრდილში ექცევიან და მეორეხარისხოვანი ადგილი უჭირავთ. ისინი დამოუკიდებლობას ინარჩუნებენ მანამ, სანამ ძლიერ ქვეყნებს აძლევთ ხელს, ამის დასაბალანსებლად კი ცდილობენ ალიანსებში და სხვადასხვა კავშირებში ჰპოვონ გადარჩენა.

პლურალიზმის მიხედვით სახელმწიფოებთან ერთად საერთაშორისო სისტემაში აგრეთვე მონაწილეობენ ტრანსნაციონალური კორპორაციები, ეკლესია, საერთაშორისო ორგანიზაციები, საერთაშორისო პროფესიული გაერთიანებები, საგარეო და საშინაო პოლიტიკას შორის სხვაობა წაშლილია, სახელმწიფოები ეკონომიკურად ძალიან არიან ურთიერთდამოკიდებულები, რამაც სახელმწიფოს საზღვრების ადრინდელი მნიშვნელობა და სუვერენიტეტი შეზღუდა. პატარა სახელმწიფოების ბუფერული როლი იცვლება "დერეფნების" და "ხიდების" როლით და გეოსტრატეგიული მნიშვნელობა იცვლება გეოეკონომიკური მიდგომით. პატარა ქვეყნისათვის მნიშვნელოვანია საერთაშორისო ბაზარზე საკუთარი ფუნქციისა და როლის დაკავება, რომლის წარმატება ეკონომიკურ და სოციალურ განვითარებაზეა დამოკიდებული. პლურალიზმის მიხედვით საერთაშორისო სისტემაში პატარა სახელმწიფოები ურთიერთდამოკიდებულებისა და ინტეგრაციის პროცესში უსაფრთხოების მიმართულებით მრავალ პრობლემას წააწყდებიან და ავითარებენ მოსაზრებას, რომლის თანახმადაც პატარა ქვეყნისათვის თანამედროვე საერთაშორისო სისტემაში უმნიშვნელოვანესია შრომის დანაწილების მექანიზმში და საერთაშორისო ბაზარზე თავიანთი ადგილის და ფუნქციის პოვნაა[37].

გლობალიზმის თეორიის მიხედვით მსოფლიო წარმოადგენს გლობალურ კაპიტალისტურ სისტემას, სადაც ძლიერი სახელმწიფოები სუსტებს აკონტროლებენ და ექსპლუატაციას უწევენ მას. საერთაშორისო ურთიერთობების განხილვა ეკონომიკურ ჭრილში ხდება, ხოლო პოლიტიკური და ეკონომიკური სისტემები წარმოდგენილია როგორც გლობალური კაპიტალისტური სისტემა. ეს სისტემა კი შედგენა სამი

[36] სანიკიძე, გ. კილურაძე, ნ. "თანამედროვე საერთაშორისო ურთიერთობები", გამომცემლობა მერიდიანი, 2001 წ. გვ 8.

[37] რონდელი, ა. (2009). პატარა ქვეყანა საერთაშორისო სისტემაში, გვ. 59.

საფეხურისაგან: 1. ბირთვი; 2. ნახევრადპერიფერია და 3. პერიფერია[38]. ძირითადი დასკვნა კი თეორიის მიხედვით მდგომარეობს იმაში, რომ პატარა სახელმწიფოები დამოკიდებულნი არიან დიდ სახელმწიფოებზე. შესაბამისად თეორიის მიხედვით პატარა ქვეყნების უსაფრთხოების საკითხი ეკონომიკაზე გადის. რეალიზმის მსგავსად ისიც სუსტ სახელმწიფოებს განიხილავს, როგორც მეორეხარისხოვანს, იმ განსხვავებით, რომ რეალიზმის მიხედვით მთავარი განმსაზღვრელი ფაქტორი ძალაა, ხოლო გლობალიზმის მიხედვით მთავარი ასპექტი ეკონომიკა გახლავთ.

ნებისმიერი ზემოხსენებული ტაქტიკა თუ სტრატეგია, ასევე როლი შეესაბამება კლასიკური – საარსებო რესურსების დატაცების სტრატეგიას, რაც გულისხმობს იმას, რომ ყველა სუბიექტს სურს და ახერხებს მიიღოს იმდენი, რამდენზეც ეყოფა ძალა და შესაძლებლობა.

ნოოლოგიის მიხედვით, მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ მსოფლიო გახდა ერთიანი ცივილიზაცია, ანუ ნებისმიერ ქვეყანას და პიროვნებას ნებისმიერ სხვასთან აქვს ან პირდაპირი ან არაპირდაპირი კომუნიკაცია. კომუნიკაციის ტემპი მკვეთრად დაჩქარდა 20-ე საუკუნის 90-იანი წლებიდან (განსაკუთრებით კი 21-ე საუკუნის დაწყების შემდეგ), მას შემდეგ, რაც ინტერნეტი შემოვიდა საყოველთაო მოხმარებაში.

დღეისთვის მსოფლიოს ნებისმიერი მეტ-ნაკლებად განვითარებული ქვეყნის მოსახლეობის აბსოლუტურ უმეტესობას ხელი მიუწვდება ინტერნეტთან, ანუ პრაქტიკულად ნებისმერი ქვეყნიდან ნებისმიერ პიროვნებას შეუძლია პირდაპირ დაუკავშირდეს ნებისმიერ სხვა პიროვნებას.

ეს ნიშნავს, რომ დღეს შეუძლებელია რომელიმე სახელმწიფოს გაფართოება ისე, თუ ეს არ დააზიანებს სხვა სახელმწიფოს. ასეთ შემთხვევაში ოპტიმალური ხდება სახელმწიფოებს შორის ურთიერთობის ისეთი სტრატეგია, რაც გულისხმობს მათ შორის როლების დანაწილებას და არა რესურსების გადანაწილებას.

ახალი სტრატეგიის უპირატესობა მით უფრო საგრძნობია, რამდენადაც მკვეთრად ეცემა ენერგიის თვითღირებულება, რაც ძირითად უნივერსალურ რესურსს წარმოადგენდა ისტორიულად.

[38] რონდელი, ა. (2009). პატარა ქვეყანა საერთაშორისო სისტემაში, გვ. 61.

საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ საქართველოს რთულ საერთაშორისო პოლიტიკურ არენაზე მოუწია თავისი სახელმწიფოებრიობის მშენებლობის დაწყება და იგი ამ მიმართულებით სერიოზული გამოწვევის წინაშე აღმოჩნდა. რეგიონის და გლობალური პოლიტიკის გათვალისწინებით საქართველო არჩევანის წინაშე დადგა და მას დროულად უნდა გადაეწყვიტა თავისი საგარეო ვექტორის საკითხი. რუსეთის მტრული პოლიტიკა, რომელიც სეპარატისტული დაჯგუფებების ღია თუ ფარულ ხელშეწყობაში გამოიხატებოდა, საქართველოს სუვერინიტეტსა და ტერიტორიული მთლიანობისასთვის სერიოზულ პრობლემად იქცა. დიდი ალბათობით შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ რუსეთის ამგვარი ქმედებები პოსტსაბჭოთა სივრცეზე კონტროლის შენარჩუნებას ემსახურებოდა.

სტივენ უოლტი თავის სტატიაში ,,ალიანსები: დაბალანსება და მიტმასნება“[39] – ავითარებს მოსაზრებას, რომლის მიხედვითაც სუსტი სახელმწიფოები მიტმასნების პოლიტიკას მიმართავენ, რადგანაც სუსტი სახელმწიფოები ძირითადად იმ მოვლენებზე ფიქრობენ, რომლებიც მათ უშუალო სიახლოვეს ხდება. ისინი მგრძნობიარენი არიან ახლომდებარე ძალის მიმართ. სწორედ ამ მოცემულობიდან გამომდინარე შეიძლება აიხსნას საქართველოს მიერ გადადგმული ნაბიჯი, რომელიც დსთ-ში გაწევრიანებით გამოიხატა.

მიტმასნების პოლიტიკის არჩევის დროს გასათვალისწინებელია ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორი – ამ დროს აგრესიულ ძალას ეზრდება ხელმისაწვდომი რესურსების მასშტაბი[40]. ამგვარი ქმედებების შემდეგ სახელმწიფოები მხოლოდ მათი შემწყნარებული პოლიტიკის იმედის მოლოდინში არიან.

დაბალანსების პოლიტიკის არჩევის შემთხვევაში საქართველოს მდგომარეობა კიდევ უფრო შეიძლება გამწვავდეს, რადგანაც საქართველოს მიერ ამგვარი პოლიტიკის გატარება რუსეთის ეროვნული ინტერესებთან მოდის წინააღმდეგობაში. ზოგადად ცნობილია, რომ დაბალანსების პოლიტიკის გატარების შემთხვევაში გასათვალისწინებელია დამბალანსებელი ძალის პოზიცია. უოლტი თავის სტატიაში აღნიშნავს, რომ “უფრო სუსტ მხარესთან ძლიერის გაერთიანება ალიანსის ახალი

[39] არტი რ, ჯერვისი რ., (2011), საერთაშორისო პოლიტიკა. მუდმივი ცნებები და თანამედროვე საკითხები, ილიაუნის გამომცემლობა, გვ. 131-139.
[40] იქვე, გვ. 135.

წევრის გავლენას ზრდის, რადგან შედარებით სუსტი მოკავშირე მეტ დახმარებას საჭიროებს"[41]

საქართველოს სწრაფვა ნატოში გასაწევრიანებლად საჭიროებს მეტ დაფიქრებასა და საკითხის სიღრმისეულად განსჯას, რადგან საქართველო შესაძლოა გახდეს ნატოს "კაპრიზების" მსხვერპლი და ქვეყანა შეიძლება მის სრულ დაქვემდებარებაში მოექცეს. ამავდროულად გასათვალისწინებლია ის გარემოება, ულირს თუ არა დამბალანსებელ ძალებს საქართველოს მსგავსი სუსტი სახელმწიფოს გამო კონფრონტაციაში შესვლა ისეთ დიდ სახელმწიფოსთან, როგორიც რუსეთია.

შესაბამისად, შეიძლება ითქვას, რომ რუსეთ-საქართველოს შორის წინააღმდეგობა ამ თეორიული პრიზმის გადმოსახედიდან ვერ მოგვარდება: მიტმასნების პოლიტიკის არჩევის შემთხვევაში საქართველოზე კვლავ გაიზრდება რუსეთის გავლენა, ხოლო დაბალანსების პოლიტიკის არჩევის შემთხვევაში რუსეთის აგრესიული დამოკიდებულება საქართველოს მიმართ ათმაგად გაძლიერდება.

აქაც იკვეთება ამოცანა, რომ საქართველომ რუსეთს უნდა შესთავაზოს ისეთი რამ, რაც რუსეთს შეუქმნის ისეთ ღირებულებას, რომელიც ბევრად ძვირფასია მისთვის, ვიდრე ის რესურსები, რომლებსაც მიიღებს საქართველოს სრულად დაუფლების შემთხვევაში.

1.3 პოსტ-საბჭოთა სივრცის ტრანსფორმაცია, ტრანზიციის პროცესი და მისი განზომილებები

საბჭოთა კავშირის დეზინტეგრაციას არნახულად დიდი ძრვები და ცვლილებები მოჰყვა, თანმდევი ტრანსფორმაციები გავრცელდა ყოფის ყველა დონეზე. მას შემდეგ მრავალი მკლევარი და თეორია შეეცადა საბჭოთა კავშირის დაშლა და პოსტ-საბჭოთა სივრცეში ლიბერალ-დემოკრატიული და საბაზრო ეკონომიკის მშენებლობის პროცესი და შედეგები შეეფასებინა. მათი დაჯგუფება კი ორ სააზროვნო სკოლადაა შესაძლებელი,

[41] იქვე, გვ. 131.

რომლებიც ტრანზიციისიის პროცესის კვლევისას განსხვავებულ თეორიულ და კონცეპტუალურ ჩარჩოს აყალიბებებენ.[42]

პოსტ-საბჭოთა სივრცეში მომხდარი გარდაქმნების შესწავლის დომინანტური თეორიული ჩარჩო წარმოგვიდგება ე.წ. პოლიტიკური განვითარების თეორიისა (Theories of Political Development) და მოდერნიზაციის თეორიის (Modernization theory) სახით. ორივე თეორია ძალიან წააგავს ერთმანეთს და მათ შორის მხოლოდ ნომინალური განსხვავებები არსებობს. ისინი განვითარების მთავარ წინაღობად ასახელებენ საზოგადოების ჩამორჩენილობას და გლობალურ პროცესებში ინტეგრაციის დაბალ ხარისხს. ამ თეორიის მიმდევრები ამტკიცებენ, რომ საზოგადოებას დრო სჭირდება თანამედროვე გამოცდილებებისა და ტექნოლოგიების ასათვისებლად და მათთვის ფეხის ასადგმელად. მათი აზრით, გარდამავალი ეკონომიკები ჯანსაღი კონკურენციის პირობებში ადრე თუ გვიან აუცილებლად დაეწევიან განვითარებული ქვეყნების ეკონომიკებს და ამ პროცესის შექცევადობას უსვამენ ხაზს.[43]

როგორც ლევი (1967, გვ. 207) გვთავაზობდა: „დროის სვლასთან ერთად, ისინი (განვითარებადი და განვითარებული ქვეყნები) კიდევ უფრო დაემსგავსებიან ერთმანეთს, მოდერნიზაციის მოდელი იმგვარია, რომ რაც უფრო იზრდება მოდერნიზაციის ხარისხი ქვეყნებში, ისინი უფრო ემსგავსებიან ერთმანეთს."[44] ლევის და სხვა მთელი რიგი ავტორების მიერ მოდერნიზაცია და განვითარება დანახულია, როგორც ევროპეიზაცია და ამერიკანიზაცია. ეს პერსპექტივა და მიდგომა ცალსახად გამოხატავს ლიბერალურ-დემოკრატიული ერების სააზროვნო სისტემას, ნოოლოგიის მიხედვით – „ცხრომის მანიის" კლასის ერებს (იხ. ქვემოთ).

მეორე მიდგომა და თეორიული ჩარჩო, რომელიც გარდამავალი და განვითარებადი ქვეყნების განვითარების ანალიზისთვის გამოიყენება ისეთ თეორიებს აერთიანებს, როგორებიცაა მსოფლიო სისტემების თეორია (World-Systems Theory) და ურთიერთდამოკიდებულების თეორიას (Dependence Theory). ეს თეორიები უპირისპირდებიან ზემოხსენებულ მოდერნიზაციის და პოლიტიკური განვითარების თეორიებს და ამტკიცებენ, რომ ტრანსნაციონალურ დონეზე არსებული ძალაუფლებრივი

[42] Four Main Theories of Development: Modernization, Dependency, World-System, and Globalization, Giovanni E. Reyes, Nómadas. Revista Crítica de Ciencias Sociales y Jurídicas | 04 (2001.2)

[43] Zapf, Wolfgang (2004) : Modernization theory - and the non-western world, WZB Discussion Paper, No. P 2004-003, Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung (WZB), Berlin. p.2.

[44] Four Main Theories of Development: Modernization, Dependency, World-System, and Globalization, Giovanni E. Reyes, Nómadas. Revista Crítica de Ciencias Sociales y Jurídicas | 04 (2001.2). p.2.

ასიმეტრიულობა განსაზღვრავს სახელმწიფოთა შორის ურთიერთობებს, შესაბამისად, სუსტი ქვეყნები ყოველთვის ჩაგრულ და ექსპლუატირებულ მდგომარეობაში იმყოფებიან, დიდი ძალები კი უპირატეს მდგომარეობას ინარჩუნებენ ან თავის პოზიციებს კიდევ უფრო ამტკიცებენ: ,,ურთიერთდამოკიდებულება არის ისტორიული მდგომარეობა, რომელიც ადგენს მსოფლიო ეკონომიკის გარკვეულ სტრუქტურას, რომელშიც ზოგიერთი ქვეყანა ხეირობს სხვა ქვეყნების ზარალის ხარჯზე და განვითარებად ქვეყნებს უწესებს განვითარების შესაძლებლობების ლიმიტებს. ეს არის სიტუაცია, როდესაც გარკვეული კატეგორიის ქვეყნების ეკონომიკა არის დაქვემდებარებული განვითარებული ქვეყნებზე და მათ ეკონომიკურ ექსპანსიაზე.“[45]

ერთ-ერთი პიონერი თეორეტიკოსი, რომელმაც ამ მიდგომის ჩამოყალიბება დაიწყო თავისი 1974 წელს გამოქვეყნებული ნაშრომით ,,მსოფლიო კაპიტალისტური სისტემის აღზევენება და სიკვდილი: კონცეპტები შედარებითი ანალიზისთვის“ და მსოფლიო პოლიტიკური სისტემა აღიქვა როგორც ერთი მთლიანობა, იმანუელ ვალერშტაინია. მან თავისი თეორიის ბაზისად ,,ანალების სკოლა“, მარქსის ნააზრევი და ურთიერთდამოკიდებულების თეორია გამოიყენა. [46]

მსოფლიო სისტემების და ურთიერთდამოკიდებულების თეორიის აპოლოგეტები ამტკიცებენ, რომ პოსტ-საბჭოთა ტრანზიციის კრახი განპირობებულია იმით, რომ ე.წ. “ვაშინგტონის კონსესუსი“ თავს მოახვიეს პოსტ-სოციალისტურ ბანაკს ისეთი საერთაშორისო ორგანიზაციების შუამდგომლობით, როგორებიცაა მსოფლიო სავალუტო ფონდი და მსოფლიო ბანკი. მსოფლიო სისტემების გამორჩეული თეორეტიკოსია ჯოზეფ სტიგლიცი თავისი მაგნუმ ოპუსით "გლობალიზაცია და მისი თანმდევი უკმაყოფილება"[47]. ეს თეორიული აპარატი კი ნოოლოგიის მიხედვით პირდაპირ „ფორმის მანიის“ პარადიგმის ლოგიკაში ექცევა (იხ. შემდეგი ქვეთავი).

[45] Vincent Ferraro, "Dependency Theory: An Introduction," in *The Development Economics Reader*, ed. Giorgio Secondi (London: Routledge, 2008), pp. 58-64
[46] Martínez-Vela, Carlos A.. “World Systems Theory.” ESD.83 – Fall 2001.
[47] სტიგლიცი, ჯ. (2002), გლობალიზაცია და მისი თანმდევი უკმაყოფილება, გამომც. რადარამი.

1.4 კვანტური რელატივისტური ნოოლოგია[48] და ოპტიმალიზმის დოქტრინა[49]

ქვემოთ ,,კვანტური რელატივისტური ნოოლოგიის“ ნაცვლად ყველგან გამოვიყენებ ,,ნოოლოგიას“.[50]

დასაწყისში ხაზგასმით აღვნიშნავ, რომ ეს ქვეთავი არავითარ შემთხვევაში არ წარმოადგენს ნოოლოგიის შინაარსის, რაობის, მიდგომების ან მისი გამოყენებით მიღებული ,,ოპტიმალიზმის დოქტრინის“, არათუ სრულად, არამედ არც ნაწილობრივ ინტერპრეტირების მცდელობას.

ამ ქვეთავის დანიშნულება მხოლოდ ის არის, ვაჩვენო, რომ არსებობს ასეთი ორიგინალური თეორია და ის გვთავაზობს საზოგადოებრივი პროცესების განვითარების თემაზე ახალ მეცნიერულ პარადიგმას.

აქვე აღვნიშნავ, რომ ნოოლოგია არ არის ათეულობით ან ასეულობით სხვადასხვა ერისა თუ ეთნოსის ან საზოგადოების რაიმე ჯგუფის ემპირიული კვლევის შედეგად მიღებული თეორია. ის მიღებულია დედუქციური მეთოდით: ავტორმა გააკეთა გარკვეული დაშვევები (ანუ დაუშვა, რომ სწორია გარკვეული მოსაზრებები). ხოლო თუ ეს მოსაზრებები სწორია, მაშინ ლოგიკურად გამოდის სხვა მოსაზრებების სისწორე. შემდეგ მან ისტორიულ კონტექსტში გადაამოწმა ლოგიკურად მიღებული დაშვებების სისწორე (სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ემპირიული ფაქტები შეადარა მისი დაშვებიდან გამომდინარე მოსაზრებებს) და აღმოჩნდა, რომ ისტორიული ფაქტები ადასტურებს (ემთხვევა) ლოგიკურად მიღებულ მოსაზრებებს.

უშუალოდ ნოოლოგიის შესახებ – ის მიღებულია უზნაძის განწყობის ფსილოგიის[51] განვითარებით და მას აქვს 2 საწყისი:

- ფსიქიკური სტიქიების თეორია[52];
- ციკლური ლოგიკა.

---

[48] ხვიჩია, ე. (2020). ნოოლოგია, თვითკმარი არსებობის ლოგიკა. გამომცემლობა „ახალი პარადიგმა“, თბილისი.
[49] ხვიჩია ე. “ოპტიმალიზმი - ახალი პარადიგმა”, http://noosphereinstitutegeorgia.blogspot.com/p/blog-page_46.html
[50] ხვიჩია ე., (2004), „ქართველი ერი და მსოფლიო ცივილიზაცია“
[51] უზნაძე, დ. (2009). განწყობის ფსიქოლოგიის ექსპერიმენტული საფუძვლები. გამომცემლობა “საქართველოს მაცნე”.
[52] ხვიჩია ე., “ფსიქიკური სტიქიები”, http://noosphereinstitutegeorgia.blogspot.com/p/blog-page_12.html

ქვემოთ მოცემულია სხვადასხვა ფენომენების დეფინიცია ფსიქიკური სტიქიების თეორიის მიხედვით:

ერი – არსებობს 4 სხვადასხვა კლასის (ტიპის) და თითოეული მათგანისთვის დამახასიათებელია გარკვეული ძირითადი ფუნქცია (მითითებულია კვადრატულ ფრჩხილებში)[53]:

- ფორმის მანიის კლასი (ჩინელები, გერმანელები, ...) – [საწარმოო];
- ძლევის მანიის კლასი (რუსები, სერბები, ...) – [სამხედრო];
- ცხრომის მანიის კლასი (ამერიკელები, ფრანგები, ...) – [საფინანსო-სავაჭრო];
- მართვის მანიის კლასი (ქართველები, ირლანდიელები, ...) – [დანარჩენი სამი სხვა კლასის ერების წარდგენა ერთმანეთთან და მათ შორის თანხმობის პროცესების მართვა (მოდერაცია)].

აქედან პირველი სამი კლასის ერებს ახასიათებთ ინსტიტუციური თვითრეალიზაცია, ხოლო მეოთხე, მართვის მანიის კლასის ერები ძირითადად ახდენენ სხვა კლასების ერების ინსტიტუტების იმიტაციას.

„პიროვნება“ – ეს არის ოთხიდან ერთ-ერთი კლასის ერის წარმომადგენელი ინდივიდი. **„ცივილიზაცია“** – ეს არის თვითრეგულირებადი, მდრადი საზოგადოებრივი გაერთიანება (სისტემა) და წარმოადგენს ოთხივე ტიპის ერთა სისტემურ ერთიანობას.

ნოოლოგიაში არსებობს თავისი, ალტერნატიული ტერმინები. მაგალითად, პიროვნების ნაცვლად შეიძლება გამოვიყენოთ ტერმინი **„ნოოიდი“**, ერის ნაცვლად – **„ნოოსი“**, ხოლო ცივილიზაციის ნაცვლად – **„ნოოცენოზი“.**

პიროვნებებს და ერებს ახასიათებთ განვითარების შემდეგი საფეხურები:

I საფეხური (ტოტემური); II საფეხური (მითოსური); III საფეხური (რელიგიური);

IV საფეხური (მეცნიერული).

ციკლური ლოგიკის მიხედვით დროით პერიოდებში დომინანტური ხდება ამა თუ იმ ერებისთვის (ძირითადად ერთი ან ორი სხვადასხვა კლასის ერებისთვის)

[53] უფრო დეტალურად სხვადასხვა კლასის ერების თვისებები მოცემულია დანართში №1.

დამახასიათებელი მიდგომები, ანუ პარადიგმები. ასეთ პერიოდებს ნოოლოგიაში ეწოდება ,,ნოოფილოგენეზის ფაზები“.

ციკლური ლოგიკის შესაბამისად, 1945-48 წლიდან მსოფლიო გვევლინება ერთ ცივილიზაციად, რომელშიც ფაზების ცვლა მიდიოდა შემდეგი სქემით :

1928 - 1947 - ფორმის მანიის ცალფა ფაზა (1947 წლამდე მსოფლიო ჯერ კიდევ არ იყო წარმოდგენილი ერთი ცივილიზაციის სახით);

- 1948 - 1967 წწ - ძლევისა და მართვის მანიის ორმაგი ფაზა;
- 1968 - 1987 - ცხრომის მანიის ცალფა ფაზა;
- 1988 - 2007 - ძლევისა და მართვის მანიის ორმაგი ფაზა;
- 2008 - 2027 - მიმდინარე: ფორმის მანიის ცალფა ფაზა;
- 2028 - 2047 - მოსალოდნელია ძლევისა და მართვის მანიის ორმაგი ფაზა;

და ა.შ.

ნოოლოგიის შინაარსზე დაყრდნობით მიღებულია ე.წ. ,,ოპტიმალიზმის დოქტრინა“ (მსოფლიოს ოპტიმალურად მოწყობის კონცეფცია), რომლი მთავარი თეზისი ასეთია: ,,გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის საფუძველზე უნდა შეიქმნას ე.წ. “განათლებულ ერთა თანხმობის ორგანიზაცია”. განათლებული ეწოდება ერს, რომელიც არსებითად გადასულია მეოთხე, მეცნიერულ საფეხურზე.

დღეს სამი ყველაზე მძლავრი სახელმწიფო (აშშ, რუსეთი, ჩინეთი) შეესაბამება სამი სხვადასხვა ინსტიტუციური ტიპის ერებს. ნოოლოგიისა და ოპტიმალიზმის დოქტრინის მიხედვით, ოპტიმალურია მსოფლიო მოწყობა შემდეგ პრინციპებზე დაყრდნობით:

- ის არ უნდა იყოს ,,მსოფლიოს შეერთებული შტატები“, ანუ ამერიკის შეერთებული შტატების მსგავსი მთელი მსოფლიოს მასშტაბით. როგორც ჩინეთი, ასევე რუსეთი წარმოადგენენ სხვა კლასის ეროვნულ სახელმწიფოებს და მათი დაყვანა იგივურ მდგომარეობამდე შეუძლებელია;
- ის არ უნდა იყოს ჩინეთის მსგავსი მთელი მსოფლიოს მასშტაბით;
- ის არ უნდა იყოს რუსეთის მსგავსი მთელი მსოფლიოს მასშტაბით;

- ის უნდა იყოს ამ სამი განსხვავებული ელემენტის ერთობა, რომლის მოდერაციას უნდა ახდენდეს მეოთხე ტიპის ერი, რომელსაც არ აქვს ინსტიტუციურად თვითრეალიზაციის რესურსი.

1.5 თვისობრივი კვლევა საქართველოს სამართლებრივი, სოციალურ-ეკონომიკური და პოლიტიკური განვითარების თემაზე

კვლევა ჩატარდა 2020 წლის განმავლობაში საერთაშორისო პოლიტიკის კვლევისა და პროგნოზირების ცენტრის ორგანიზებითა და დაფინანსებით. შემუშავებულ იქნა 3 სხვადასხვა საორიენტაციო ტიპის კითხვარი: კონსტიტუციონალისტებისთვის, ეკონომისტებისთვის და პოლიტიკის სპეციალისტებისთვის.[54]

კვლევაში ვმონაწილეობდით 5 მკვლევარი (პოლიტიკის მეცნიერების დოქტორანტები). რამდენიმე თვის განმავლობაში ჩატარდა ჩაღრმავებული ინტერვიუ (კორონავირუსის პანდემიის გამო ძირითადად ონლაინ რეჟიმში) 30-ზე მეტ რესპონდენტთან, აქედან 25-ზე მეტი იყო ქართველი, 5-ზე მეტი კი უცხოელი (შეთავაზება ჩაღრმავებული ინტერვიუს ონლაინ რეჟიმში ჩატარების თაობაზე გაეგზავნა 50-ზე მეტ კანდიდატს, მათ შორის 15-მდე უცხოელს).

რესპონდენტების ნახევარი იყო პოლიტიკის სპეციალისტი, ხოლო მეორე ნახევარი ეკონომისტი და კონსტიტუციონალისტი. კვლევის მიზანი იყო დაგვედგინა, თუ რა მოსაზრებები არსებობს სპეციალისტებს შორის საქართველოს პოლიტიკური, სოციალურ-ეკონომიკური თუ სამართლებრივი განვითარების თვალსაზრისით.

კვლევის შედეგად გამოიკვეთა, რომ სპეციალისტთა უმეტესობა მხარს უჭერს 2 მიმართულებას:

1) დასავლურ სამყაროსთან (ნატო და ევროკავშირი) ინტეგრაცია ნებისმიერ, თუნდაც რუსეთის უკიდურესად გაღიზიანების ფასად;
2) დასავლურ სამყაროსთან ინტეგრაცია მხოლოდ და მხოლოდ რუსეთთან კეთილმეზობლური ურთიერთობის შენარჩუნების პარალელურად.

---
[54] სამივე კითხვარი მოცემულია დანართში №2.

მეცნიერული სიახლე იყო ახალი თეორია – ნოოლოგია. ნოოლოგიის ავტორთან ჩატარდა რამდენიმე ონლაინ შეხვედრა, რომლის ფარგლებში მან ამომწურავი პასუხი გასცა, თუ არის საქართველოსთვის ოპტიმალური ახალი იდეა და ახალი გზა – ოპტიმალიზმის დოქტრინის ინიცირება.

პრაქტიკულად ყველა ონლაინ ინტერვიუს ჩანაწერია შენახული, გაშიფრული, კოდირებული და გაანალიზებული.

საერთაშორისო პოლიტიკის კვლევისა და პროგნოზირების ცენტრის მიერ 2021 წელს მოხდება ამ კვლევის სრული ანგარიშის წარდგენა.

დასკვნა

მიუხედავად იმისა, რომ ჯერ-ჯერობით არ მაქვს მყარი და მკაფიო წარმოდგენა, როგორ შეიძლება მოხდეს პრაქტიკაში „ოპტიმალიზმის დოქტრინის" ინიცირება ან/და როგორ შეიძლება გაყვანილ იქნეს საქართველო შეუქცევადი პოლიტიკური და ეკონომიკური განვითარების გზაზე, ჩემი აზრით, სხვა მიდგომებთან შედარებით ნოოლოგიის და ოპტიმალიზმის დოქტრინის უპირატესობა იმდენად საგრძნობია, რომ ამ ეტაპზე ნებისმიერი საკითხის მხოლოდ ძველი პარადიგმების ფარგლებში შესწავლა არ მიმაჩნია მიზანშეწონელად.

ბიბლიოგრაფია

1. Amstrup, N. (1976). The Perennial Problem of Small States: A Survey of Research Efforts. Cooperation and Conflict, XI, 1976, 163-182.
2. Andrew, A. (1970). Defense by Other Means. Diplomacy for the Underdog. Canadian Institute of International Affairs, Toronto.
3. Auers, D. (2015). Comparative Politics and Government of the Baltic States: Estonia, Latvia and Lithuania in the 21st Century. Palgrave Macmillan UK.
4. Auers, D. (editor). (2008). Latvia and the USA: From Captive Nation to Strategic Partner. Academic Press of the University of Latvia, Riga.
5. Aves, J. (1998). The Caucasus States: the Regional Security Complex. Security Dilemmas in Russia and Eurasia, The Royal Institute of International Affairs, London. P.176.
6. Azar, E.E. (1973). Probe for Peace: Small-state Hostilities. Burgess, Minneapolis
7. Baehr, J.P. (1975). small states: A Tool for Analysis. "World politics". Vol 27, pp 457-465
8. Baldacchino, G., Wivel, A. (2020). Handbook on the Politics of Small States. https://www.elgaronline.com/view/edcoll/9781788112925/9781788112925.00007.xml
9. Barston, P.R. (1971). “The External Relations of Small States”, In: August Schou and Arne Olav Brundtland (Eds.), Small States in International Relations, Almqvist and Wiksell, Stockholm, p.41
10. Barston, R. (Ed.). (1973). The Other Powers: Studies in the Foreign Policies of Small States, London, George Allen and Unwin LTD.
11. Benedict, B. (Ed.). (1967). Problems of Smaller Territories. University of London, The Athloolne Press.
12. Berekashvili, B. (2015). Georgia’s grotesque democracy. openDemocracy - free thinking for the world - https://www.opendemocracy.net/en/odr/georgia-s-grotesque-democracy/
13. Berekashvili, B. (2015). Georgia's puzzled transition. openDemocracy - free thinking for the world https://www.opendemocracy.net/en/odr/georgias-puzzled-transition/
14. Berekashvili, B. (2015). Happy Independence Day, Georgia! openDemocracy - free thinking for the world. https://www.opendemocracy.net/en/odr/happy-independence-day-georgias-ambivalent-republic/
15. Berekashvili, B.(2019). Nationalism and Hegemony in Post-Communist Georgia. Caucasus Edition - Journal of Conflict Transformation. http://caucasusedition.net/nationalism-and-hegemony-in-post-communist-georgia/
16. Blair, W.P. (1967). The Ministate Dilemma, Carnegie Endowment for International Peace, New York, p.3
17. Blandy, C.W. (March 2009) Provocation, Deception, Entrapment: The Russo-Georgian Five Day War. Defense Academy of the United Kingdom, Advanced Research and Assessment Group, Caucasus Series.
18. Boothman, D. (2008). The Sources for Gramsci's Concept of Hegemony. Rethinking Marxism 20(2):201-215 https://docs.google.com/document/d/1ugULKkgFriqzz1WCAE3W0cZn5aO8jHjh/edit
19. Braun, A. (1983). Small-State Security in the Balkans, Barnes and Noble Books, Totowa, NI.
20. Briguglio, L. (Editor). (2018). Handbook of Small States - Economic, Social and Environmental Issues (1st Edition). published by Routledge.
21. Chay, J., Ross, T. E. (1986). Buffer States in World Politics, Westview Press, Boulder and London.
22. Chicky, E. J. (2009). The Russian-Georgian War: Political and Military Implications for U.S. Policy. Policy Paper, CACI, February.

23. Cline, R.S. (1980). World Power Trends and US Foreign Policy for the 1980's. Boulder, CO, Westview Press. p.147
24. Coaty, C.P. (2019). Small State Behavior in Strategic and Intelligence Studies - David's Sling. Springer International Publishing; Palgrave Macmillan
25. Comell, E. S. (2008). “War in Georgia, Jitters All Around”. Current History, October, pp. 307-314.
26. Comell, E. S. (2009). Pipeline Power: The War in Georgia and the Future of the Caucasian Georgia and the Future of the Caucasian Energy Corridor. “Georgetown Journal of International Affairs”, Winter, Spring.
27. Corbett, J. (2020). Navigating Hyper-Fragmentation in Small States A Comparison of Solomon Islands and Vanuatu. Handbook of Governance in Small States. https://www.academia.edu/44700576/Navigating_Hyper_Fragmentation_in_Small_States_A_Comparison_of_Solomon_Islands_and_Vanuatu
28. Cortes-Ramirez, E. (2015). CULTURAL HEGEMONY TODAY. FROM CULTURAL STUDIES TO CRITICAL PEDAGOGY. CULTURAL HEGEMONY TODAY - Postcolonial Directions in Education, 4(2), 116-139.
29. Croatia - From Wikipedia, the free encyclopedia - https://en.wikipedia.org/wiki/Croatia
30. Czech Republic - From Wikipedia, the free encyclopedia
31. https://en.wikipedia.org/wiki/Czech_Republic
32. Dahl, R.A., Tufte, E.R. (1973). Size and Democracy, Stanford, Stanford University Press.
33. Daniker, G. (1966). Strategie des Kieinstaats, Frauenfeld, Verlag Huber.
34. Darchiashvili, D. (1997). The Search for State Security. In Caucasus Working Paper, CISAC, Institute for International Studies, Stanford University, Stanford. P.14
35. Darchiashvili, D. (2000). Trends in Strategic Thinking in Georgia. Crossroads and Conflict: Security and Foreign Policy in the Caucasus and Central Asia, Routledge, New York, London. Pp. 66-74.
36. Dundua, S., Karaia,T., Abashidze, Z. (2017). National narration and Politics of Memory in post-socialist Georgia. Slovak Journal of Political Sciences, Volume 17, No. 2. https://www.researchgate.net/publication/317806733_National_narration_and_Politics_of_Memory_in_post-socialist_Georgia
37. Durenmatt, P.V. (1955). Der Kleinstaat und das Problem der Macht, Basel, Helbing und Lichtenhahn.
38. Duursma, J. (2006). Micro-States: The Principality of Liechtenstein. In Small States in International Relations. University of Washington Press, Seattle, pp. 86-146.
39. East, M. A. (1973). “Size and Foreign Policy Behavior: A Test of Two Models”, World Politics, vol. 25, N4, pp. 556-576
40. Eccardt, T. (2005). Secrets of the Seven Smallest States of Europe: Andorra, Liechtenstein, Luxembourg, Malta, Monaco, San Marino and Vatican City. Hippocrene Books, Inc., New York.
41. Edström, H., Gyllensporre, D., Westberg, J. (2018). Cass Military Studies - Military Strategy of Small States: Responding to External Shocks of the 21st Century. Routledge.
42. Feletar, D., Stiperski, Z. (1996). The development and structure of the Croatian economy. GeoJournal, 38(4), 437-444. - http://www.jstor.org/stable/41146864
43. Felgengauer, P. (August 14, 2008). This was planned, not a spontaneous war. “Novaya Gazeta”.
44. Ferraro, V. (2008). "Dependency Theory: An Introduction," in The Development Economics Reader, ed. Giorgio Secondi. London: Routledge, pp. 58-64.
45. Fihel, A., Okólski, M. (2019). Population Societies: Population decline in the post-communist countries of the European Union. Number 567

https://www.researchgate.net/publication/333867652_Population_decline_in_the_post-communist_countries_of_the_European_Union

46. Fleiner, T. (1966). “Die Kleinstaaten in den Staatenverbindungen des Zwanzigsten Jahrhunderts”, Zürcher studien zum Internationalen Recht, Nr 38. Zurich.
47. Fox, A.B. (1959). The Power of Small States: Diplomacy in World War I, Chicago, University of Chicago Press.
48. Fox, A.B. (1959). “Small State Diplomacy”, In: Kertesz, D.S. and Fitzsimons, M. A. (Eds), Diplomacy in a Changing World. University of Notre Dame Press, pp. 339-364
49. Fox, B.A. (1959). The Power of Small States. Diplomacy in World War II, The University of Chicago Press, Chicago, pp. 1-9.
50. Frankel, J. (1990). International Relations in a Changing World, Fourth Edition. Oxford University Press, Oxford and New York, pp.34-35
51. Frazer, H. (1997). Managing Independence: Georgia Foreign Policy 1992-1996. Manuscript, M.Phil in International Relations, University of Oxford.
52. Gachechiladze, R. (1995). The New Georgia: Space, Society, Politics, UCL Press, London.
53. Gachechiladze, R. (1996). “Geographical and Historical Factors of State Building in The Transcaucasia, Caucasian Regional Studies, Issue I, p. 24-36.
54. Gachechiladze, R. (2002). Geopolitics in the South Caucasus: Local and External Players. “Geopolitics:. Vol.7, N1. pp 113-138.
55. Gegeshidze, A. (1999). The New Silk Route: Issues and Perspectives. Marco Polo Magazine, No.4-5.
56. Georgia (country) - From Wikipedia, the free encyclopedia - https://en.wikipedia.org/wiki/Georgia_(country)
57. Georgia’s State Chancellery Archive. (1999). Eduard Shevardnadze at the Inauguration of the Partnership and Co-operation Agreement in Luxembourg.
58. Ghani, A., Lockhart, C. (2008). Fixing Failed State: A Framework for Rebuilding a Fractured World. Oxford University Press, Oxford.
59. Giovanni E.R. (2001). Four Main Theories of Development: Modernization, Dependency, World-System, and Globalization. Revista Crítica de Ciencias Sociales y Jurídicas.
60. Goetschel, L. (1998). Small States Inside and Outside the European Union: Interests and Policies. Publisher - Springer US.
61. Goetschel, L. (1998). The Foreign and Security Policy Interests of Small States in Today’s Europe.
62. Goetschel, L. (editor). (1998). In Small States Inside and Outside the European Union: Interests and Policies. Kluwer Academic, Dordrecht, p.13
63. Goetschel, L. (Editor). (1998). Small States Inside and Outside the European Union: Interests and Politics. Dordrecht, Kluwer Academic.
64. Goldhammer, H. (1972). The Foreign Powers in Latin America. Princeton University Press, Princeton, p. 237
65. Goldstein, A. (1991). From Bandwagon to Balance-of-power Politics: Structural Constraints and Politics in China 1949-1978. Stanford University Press.
66. Grimaud, M.J. (2018). Small States and EU Governance: Malta in EU Decision-Making Processes. Springer International Publishing; Palgrave Macmillan.
67. Hambro, G.L. (1936). “The Role of Smaller Powers in International Affairs To-day”, International Affairs, 15, pp. 167-182;

68. Handel, M. (1990). Weak States in the International System. Frank Cass, London, pp. 9-65
69. Hansen, B., Heurlin, B. (Eds.). (1998). The Baltic States in World Politics, Curzon Press.
70. Hein, P. (1985). “The Study of Microstates”, In: E. Dommen and P. Hein (Eds.), States, Microstates and Islands, Croom Helm, London. pp. 16-29
71. Herzig, E. (1999). The New Caucasus: Armenia, Azerbaijan, and Georgia, The Royal Institute of International Affairs, London.
72. Heurlin, B. (2001). Danish Security Policy Over the Last 50 Years - Long-Term Essential Security Priorities, DUP Working Paper, No. 2001/7
73. Hirsch, M. (1974). “La situation internationale des petits états: Des systèmes politiques pénétrés. L’exemple des pays des Benelux”, Revue Française de Science Politique, Vol. 24, pp.1026-1055.
74. Hovhannisyan, N. (1998). The Foreign Policy of Armenia, Yerevan.
75. Hunter, T. S. (2000). The Evolution of the Foreign Policy of the Transcaucasian States. Crossroads and Conflict: Security and Foreign Policy in the Caucasus and Central Asia, Routledge, New York. pp 98-99.
76. Huseyn, A. (2015). Post-Soviet informality: towards theory-building. International Journal of Sociology and Social Policy 35(3/4):182-198 https://www.researchgate.net/publication/276842146_Post-Soviet_informality_Towards_theory-building
77. Inbar, E., Sheffer, G. (Eds.). (1977). The National Security of Small States in a Changing World, Frank Cass, London, Portland.
78. Israel - From Wikipedia, the free encyclopedia - https://en.wikipedia.org/wiki/Israel
79. Jackson, R.H. (1993). Quasi-states: Sovereignty, International Relations and the Third World, Cambridge University Press.
80. Jakobson, M. (1998). Finland in New Europe. Washington papers/175. CSIS. Praeger, Westport, Connecticut.
81. Jaquet, L.G.M. (1971). “The Role of States Within Alliance Systems”, In: Schou, A. and Brundtland, A.O. (Eds.), Small States in International Relations, Almqvist and Wiksell, Stockholm, p. 58
82. Jones, S. (2006). The Role of Cultural Paradigms in Georgian Foreign Policy. Manuscript, p.6.
83. Kadar, B. (1970). Small Countries in the World Economy. Hungarian Academy of Sciences. Center for Afro-Asian Research, Budapest.
84. Kakachia, K., Cenușa, D., Konończuk, W. (2017). Oligarchs in Ukraine, Moldova and Georgia as key obstacles to reforms. Project: Understanding Association Agreements between EU and Moldova, Georgia and Ukraine. https://www.researchgate.net/publication/317596551_Oligarchs_in_Ukraine_Moldova_and_Georgia_as_key_obstacles_to_reforms
85. Kenneth N. Waltz. (1979). Theory of International Politics: Anarchic Orders and Balances of Power - 102-128 pp. Publisher: Addison-Wesley.
86. Keohane, R. O. (1971). “The Big Influence of Small Allies”, Foreign Policy, N2, Spring. pp. 161-182
87. Knezović, S., Lopes, E.M. (2019). Study “Croatia as a small state in contemporary international relations”. Hanns-Seidel-Stiftung.
88. Knox, A. D. (1967). Some Economic Problems of Small Countries. Problems of Smaller Territories, University of London, The Athlone Press, London. P.40.
89. Knudsen, O. Small States, Latent and Extant: Towards a General Perspective. Journal of International Relations and Development, 5 (2). p. 182

90. Koht, H. (1937). “Neutrality and Peace: The View of a Small Power”, Foreign Affairs, 15, pp. 280-289;
91. Kramer, H. (1993). “Kleinstaaten — Theorie und Kleinstaaten — Aussenpolitik in Europa”. In: Arno Waschkuhn (Ed.), Kleinstaat - Grundsätzliche und Aktuelle Probleme. “Politische Schriften”. Vol.17, Vaduz.
92. Krylov, A. (2018). POST-SOVIET STATES: CHALLENGES OF DEVELOPMENT. Вестник РУДН. Серия: МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ. 2018 Vol. 18 No. 2; 247-258 https://www.researchgate.net/publication/326486625_POST-SOVIET_STATES_CHALLENGES_OF_DEVELOPMENT
93. Kuznets, S. (1960). "Economic Growth of Small Nations". In: Robinson E.A.G. (Ed.). Economic consequences of the Size of Nations, St. Martin's Press, New york, p. 14
94. Kuznets, S. (1960). “Economic Growth of Small Nations”. Macmillan, London, pp.14-32
95. Lindell, U., Persson, S. (1986). The Paradox of Weak State Power: A Research and Literature Review. “Cooperation and Conflict”, XX1, N2, pp. 79-97
96. List of countries and dependencies by population - From Wikipedia, the free encyclopedia - https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_and_dependencies_by_population
97. List of countries by GDP (PPP) per capita - From Wikipedia, the free encyclopedia - https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_(PPP)_per_capita
98. Lloyd, J. P. (1968). International Trade Problems of Small Nations. Duke University Press, Durham.
99. Long, T. (2017) It’s not the size, it’s the relationship: from ‘small states’ to asymmetry. International Politics, 54 (2). pp. 144160. ISSN 17403898 http://centaur.reading.ac.uk/59064/3/Long-IP-It%27s%20Not%20the%20Size-Final.pdf
100. Long, T. (2017) Small states, great power? Gaining influence through intrinsic, derivative, and collective power. International Studies Review, 19 (2). pp. 185205. ISSN 14682486 http://centaur.reading.ac.uk/64707/1/Small%20states%2C%20Great%20power-Accepted-Clean.pdf
101. Maass, M. (2009). Original Article - The elusive definition of the small state. International Politics. https://www.researchgate.net/pro6fdcc11e569e2a0/The-elusive-definition-of-the-small-state.pdf
102. Maass, M. (2014). Original Article - Small states: Survival and proliferation. International Politics 51(6):708 -728 https://www.researchgate.net/publication/295906805_Fight_for_Survival_Systemic_Causes_of_Small_State_Survival_and_Proliferation
103. Macfarlane, N. (1999). Western Engagement in the Caucasus and Central Asia. The Royal Institute of the International Affairs, London. Pp. 2-5.
104. Marriott, J.A.R. (1942). The Problem of the Small State. "The Fortnightly". Vol. 151, N902, p.134
105. Martinez, J.L. Small States in the Global System - Small states in Europe (week two). Institute of International Relations. The University of the West Indies.
106. Martinez, J.L. Small States in The Global System - What is “small”? (week one). Institute of International Relations. The University of the West Indies.
107. Mathisen, T. (1971). The Function of Small States in the Strategies of the Great Powers. Universitets for Laget. Oslo. p.107.
108. Mathisen, T. (1971). The Functions of Small States in the Strategies of the Great Powers, Universitets forlaget, Oslo, 1971.
109. Mouritzen, A.H. (1983). “Defence Acquiescence: Making the Best Out of Dependence”, In: Otmar Holl (Ed.), Small States in Europe and Dependence. Westview Press, CO, W.Braumuller, Wien, 1983, p. 240

110. Muiznicks, N. (editor). (2006). Latvian-Russian Relations: Domestic and International Dimensions. LU Akadémiskais apgads.

111. Nodia, G. (1995). “Georgia's Identity Crisis”. Journal of Democracy, Vol. 6, N1, January, pp. 104-116.

112. Nodia, G. (1996). “How Different Are Post-communist Transitions?” Journal of Democracy, Vol. 7, N4, October.

113. Nodia, G. (1998). “Dynamics of State-Building in Georgia”, Demokratizatsia, Vol. 6, N1, Winter, pp. 6-13.

114. Opinion Analysis: Georgians INcreasingly View the Us as their Country’s Main Ally. Office of Research, Department of State, Washington D.C. November 29, 1999, Table 3, p.6.

115. Peckert, I. (1961). Die Grossen und Die Kleinen Machie, Stittgart, Deutsche Verlags-Austalt.

116. Petersen, P. (1992). “Security Policy in the Post-Soviet Baltic States”, European Security, Vol. 1, No. 1, pp. 13-49.

117. Plischke, E. (1977). Microstates in World Affairs: Policy, Problems and Options. Washington, D.C., American Enterprise Institute for Public Policy Research.

118. Rabby, F. (2015). Small States in International Relations: Rearranging the Puzzle of defining the “Small State”. FAIR - foreign affairs Insights & Review. https://fairbd.net/small-states-in-international-relations-rearranging-the-puzzle-of-defining-the-small-state/

119. Radoman, J. (2018). Small States in World Politics: State of the Art. Journal of Regional Security, 13:2, 179-200. https://www.researchgate.net/publication/330225437_Small_States_in_World_Politics_State_of_the_Art/link/5c350a72299bf12be3b8dfa9/download

120. Ramet, P.S., MATIĆ, D. (editors). (2007). Democratic Transition in Croatia: Value Transformation, Education & Media (Eugenia and Hugh M. Stewart '26 Series on Eastern Europe). Texas A&M University Press, College Station.

121. Rapaport, J., Muteba, E., Therattil, J.J. (1971). Small States and Territories: Status and Problems, Ammo Press, New York, pp.183-202

122. Rappard, E.W. (1934). “Small States in the League of Nations”, Political Science Quarterly, 49, p.574

123. Rappard, W.E. (1934). “Small States in the League of Nations”, Political Science Quarterly, 49, pp. 544-575.

124. Republic of Ireland - From Wikipedia, the free encyclopedia https://en.wikipedia.org/wiki/Republic_of_Ireland

125. Romanian Journal of International Affairs, Vol.V1, N1-2, 2000

126. Rondeli, A. (1999). TRACECA: A Tool for Regional Cooperation in the Caucasus. Marco Polo Magazine, No.1, pp. 28-32

127. Rotberg, J.R. (Editor). (2003). State Failure and State Weakness in a Time of Terror. Brookings Institution Press, Washington, D.C.

128. Rothstein, L. R. (1968). Alliances and Small Powers. Columbia University Press, New York. p. 247.

129. Rothstein, L.R. (1969). Alliances and Small Powers. Columbia University Press, New York. pp. 11-45.

130. Rothstein, R.L. (1968). Alliances and Small Powers, Columbia University Press, New York and London, p.29

131. Rothstein, R.L. (1977). The Weak in the World of the Strong: The Developing Countries in the International System, New York, Columbia University Press.

132. Rummel, R. J. (1969). “Some Empirical Findings on Nations and Their Behavior”, World Politics, vol. 21, N2, January 1969, pp. 226-241

133. Ruth Mandel. (2012). Introduction: Transition to Where? Developing Post-Soviet Space. Slavic Review, 71(2), 223-233. doi:10.5612/slavicreview.71.2.0223 https://www.jstor.org/stable/10.5612/slavicreview.71.2.0223?seq=1

134. Sawyer, J. (1967). “Dimensions of Nations: Size, Wealth and Politics”, American Journal of Sociology, 72, pp. 556-576

135. Schou, A., Brundtland, A.O. (Eds.). (1971). Small States in International Relations, Nobel Symposium 17. Almquist and Wiksell, Stockholm.

136. Serrano, S. (2007). Géorgie Sortie d’empire. CNRS Editions, PAris, pp. 221-267, 269-274

137. Shlapentokh, D. (2012). THE ROLE OF SMALL STATES IN THE POST-COLD WAR ERA: THE CASE OF BELARUS. U.S. Army War College, (SSI - Strategic Studies Institute). https://publications.armywarcollege.edu/pubs/2180.pdf

138. Shrinking Populations in Eastern Europe. (2018). Q&As for policy-makers and advocates. Publisher: UNFPA EECARO.

139. Sieber, M. (1983). “Dimension of Small States Dependence: The Case of Switzerland''. In: Otmar Holl (Ed.), Small States in Europe and Dependence. Westview Press, Boulder, Co, W. Braumuller, Wien, p.112

140. Singer, M.R. (1972). Weak States in a World of Powers, New York, The Free Press.

141. Small States and Territories. (1971). Status and Problems. Amo Press, New York.

142. Spiegel, L.S. (1972). Dominance and Diversity. Little, Brown and Company, Boston. pp.93-96

143. Stanley A. de Smith. (1970). Microstates and Micronesia, New York University Press, New York, p.vii

144. Steinsson, S., Thorhallsson, B. (2017). “Small State Foreign Policy”. The Oxford Research Encyclopedia of Politics (Oxford University Press).

145. Stourzh, G. (1971). Some Reflections on Permanent Neutrality. In: Small States in International Relations. Almquist and Wiksell, Stokholm. Pp. 93-98.

146. Svarc, J. (2017). A socio-political approach to exploring the innovation culture in post-socialist countries: the case of Croatia. Post Communist Economies 29(3):1-16 https://www.researchgate.net/publication/317271240_A_socio-political_approach_to_exploring_the_innovation_culture_in_post-socialist_countries_the_case_of_Croatia

147. Sveics, V.V. (1970). Small Nation Survival. Political Defense in Unequal Conflicts, New York, Exposition Press.

148. Sweijs, T. (2010). The Role of Small Powers in the Outbreak of Great Power War. The Hague Centre for Strategic Studies. (December 1st - 09:45). https://hcss.nl/report/the_role_of_small_powers_in_the_outbreak_of_great_power_war_1

149. SÚILLEABHÁIN, O.A. (2014). Small States at the United Nations: Diverse Perspectives, Shared Opportunities. International Peace Institute. https://www.ipinst.org/wp-content/uploads/publications/ipi_e_pub_small_states_at_un.pdf

150. Tabachnik, M. (2019). Citizenship, Territoriality, and Post-Soviet Nationhood: The Politics of Birthright Citizenship in Azerbaijan, Georgia, and Moldova. Springer International Publishing; Palgrave Macmillan.

151. The Parliament of Georgia Newsletter. (1999). Research Department, Parliament of Georgia, No.2, p.l.

152. Utiashvili, T. (2014). Why Is a Small State Like Georgia Important for the USA, the EU and Russia? E-International Relations

153. https://www.e-ir.info/pdf/50048

154. Vayrunen, R. (1974). “The Position of Small Powers in the West European Network of Economic Relations''. European Journal of Political Research.

155. Vayrynen, R. (1971). “On the Definition of and Measurement of Small Power Status”, Cooperation and Conflict,. Vol.6, pp. 91-102

156. Veenendaal, P.W., Corbett, J. (2014). Why Small States Offer Important Answers to Large Questions. Comparative Political Studies 1–23. https://core.ac.uk/download/pdf/143901929.pdf

157. Vela, M., Carlos, A. (2001). “World Systems Theory.” ESD.83.

158. Vellut, J. (1967). “Smaller States and the Problem of War and Peace: Some Consequences of the Emergence of Smaller States in Africa”. The Journal of Peace Research, 4, pp. 252-269

159. Vital, D. (1967). The Inequality of States. A Study of the Small Power in International Relations , Clarendon Press, Oxford. p.6

160. Vital, D. (1971). The Survival of Small States. Studies in Small Power/Great Power Conflict, London, Oxford University Press, pp. 1-12.

161. Vukadinovic, R. (1971). Small States and the Policy of Non-Alignment. Stockholm. Pp. 99-121.

162. Weatley, J. (2005). Georgia from National Awakening to Rose Revolution: Delayed Transition in the Former Soviet Union. Ashgate.

163. Wight, M. (1995). Power Politics. Hedley, B. & Karsten, H. (editors). Leicester University Press, RIIA, , p.107

164. Wolfgang, Z. (2004). Modernization theory - and the non-western world, WZB Discussion Paper, No. P 2004-003, Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung (WZB), Berlin.

165. Worsley, P., Kitromilides, P. (Eds), (1979). Small States in the Modern World: The Conditions of Survival, Revised Edition. Nicosia.

166. YEUNG Man Kwong. (2016). Balancing versus bandwagoning : the strategic dilemma of Australia’s China policy. Lingnan University. https://commons.ln.edu.hk/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=1017&context=pol_etd

167. Zashev, P. (2005). RUSSIAN INVESTMENTS IN LITHUANIA – POLITICS, BUSINESS, CORPORATE CULTURE. https://www.researchgate.net/profile/Pekka_Sutela/publication/237259383_Did_Putin's_reforms_catapult_Russia_to_durable_growth/links/00b7d52fb5d18979c1000000.pdf#page=291

168. აბაშიძე, ზ., ბახტაძე, მ., ჯანელიძე ო. (2020). „საქართველო და ქართველები“. გამომცემლობა - ბაკმი.

169. ალანია, ლ. (2017). დეპოპულაცია საქართველოში 90-იანი წლებიდან დღემდე. დემოგრაფიისა და მოსახლეობის გეოგრაფიის მიმართულების მაგისტრის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად შესრულებული ნაშრომი, ი. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. https://openscience.ge/bitstream/1/979/1/MA.Thesis.Alania%20%20demografia.pdf

170. არტი, რ, ჯერვისი, რ (თბილისი, 2011), “საერთაშორისო პოლიტიკა. მუდმივი ცნებები და თანამედროვე საკითხები”, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა.

171. ბატიაშვილი, ე. (2015). პეტრე იბერი: „საერთო ნიადაგის“ თეორიის ისტორიული და გნოსეოლოგიური ფესვები. თბილისი. http://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/134297/1/Petre_Iberi.pdf

172.ბაჩიაშვილი, ი. (2014). ერი და დრო. ანუ გვიყვარს თუ არა ქართველებს საქართველო. ნაწილი 1. თბილისი.

173.გოგიაშვილი, ო. (2017). ილია - ლიბერალური აზროვნების ფუძემდებელი საქართველოში (თავისუფლება და კერძო საკუთრება). ახალი ეკონომისტი - საერთაშორისო რეცენზირებადი და რეფერირებადი სამეცნიერო-პრაქტიკული ჟურნალი: ილია - 180. http://www.neweconomist.com.ge/media/documents/eko-%E1%83%98%E1%83%9A%E1%83%98%E1%83%90-180-2017.pdf

174.დარჩიაშვილი, დ. (2000). პოლიტიკოსები, ჯარისკაცები, მოქალაქეები. თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი.

175.თურმანიძე, თ. (2006). ბუფერული სახელმწიფოები. ბთკკ-ს საერთაშორისო პოლიტიკის კვლევების სერია. თბილისი.

176.თურმანიძე, თ. (2010). ბუფერული სახელმწიფოები. საერთაშორისო ურთიერთობების დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად წარდგენილი დისერტაცია. ი. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. https://www.tsu.ge/data/file_db/library/Tornike%20Turmanidze_Buffer%20States_PHD%20new.pdf

177.ილია და საერთო ნიადაგის თეორია (ეძღვნება ილია ჭავჭავაძის დაბადების დღეს). (1837-2014). საქართველოს პარლამენტის ილია ჭავჭავაძის სახელობის ეროვნული ბიბლიოთეკა „ილიალოგთა კლუბი“. http://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/76558/1/IliaDaSaertoNiadagisTeoria.pdf

178.ილია მართალი საზოგადოებრივ-პოლიტიკური და ლიტერატურული ალმანახი. (2019წ). რანი ვიყავით, რანი ვართ, რად შეიძლება ვიქმნეთ. პარლამენტის ილია ჭავჭავაძის სახელობის ეროვნული ბიბლიოთეკა, თბილისი.http://217.147.235.82/bitstream/1234/293089/4/Ilia_Martali.pdf

179.კახიშვილი, ლ., პუსლისი, დ. (2019). სტრატეგიული კომუნიკაციები და კრიზისების მართვა: საქართველოსა და ლიეტუვის გამოცდილების ანალიზი. საქართველოს პოლიტიკის ინსტიტუტი.

180.კნუტსენი, ო. (1991). პატარა სახელმწიფოები: უსაფრთხოების პრობლემა. ჟურნალი "პოლიტიკა", თბ., N7-N8.

181.კოპალეიშვილი, თ. (2018). საგარეო ფაქტორების გავლენა პოსტ-საბჭოთა საქართველოს პოლიტიკური ელიტების ფორმირებაზე, თბილისი.

182.ლარსენი, ჯ. (2018). პრობლემური სამეზობლო: როგორ უნდა გაუმკლავდეს საქართველო ავტორიტარული რეჟიმებიდან მომდინარე ზეწოლას. საქართველოს პოლიტიკის ინსტიტუტი, გამოცემა № 11.

183.მაცაბერიძე, მ. (2002). პატარა სახელმწიფოს უსაფრთხოების საფუძვლები. ყოველთვიური ჟურნალი ააფ (#8(32)). http://aaf.ge/index.php?menu=1&jurn=0&rubr=0&mas=3176

184.მაცაბერიძე, მ. (2003). არჩევნები და საზოგადოება. სოციალურ მეცნიერებათა სერია. ფონდი ღია საზოგადოება - საქართველო. “მეცნიერება” თბილისი. https://tsu.ge/data/file_db/library/Archevnebi%20da%20Sazogadoeba%2001.pdf

185.მაცაბერიძე, მ. (2019). საქართველოს პოლიტიკური სისტემა. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა. http://press.tsu.edu.ge/data/image_db_innova/Malkhaz%20Matsaberidze%20-%20Saqartvelos%20Politikuri%20Sistema%20-%20bolo.pdf

186.პეტრიაშვილი, ა. (2019). Forbes.ge: პოლიტიკა - რბილი ძალა: პირდაპირი დამიზნებით პარლამენტში. https://forbes.ge/blog/372/pirdapiri-damiznebiT-parlamentSi

187.რონდელი, ა. (2009). პატარა ქვეყანა საერთაშორისო სისტემაში (მეორე განახლებული გამოცემა). აკადემიური, სამეცნიერო საშრომი. საქართველოს სტრატეგიისა და საერთაშორისო ურთიერთობათა კვლევის ფონდი. თბილისი. https://eon.ge/book/პატარა-ქვეყანა-საერთაშორ/

188.საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის რეფერენდუმი (1991) - მასალა ვიკიპედიიდან - თავისუფალი ენციკლოპედია. https://ka.wikipedia.org/wiki/საქართველოს_დამოუკიდებლობის_აღდგენის_რეფერენდუმი_(1991)

189.საქართველოს ნატოში გაწევრიანების პლებისციტი (2008) - მასალა ვიკიპედიიდან - თავისუფალი ენციკლოპედია. https://ka.wikipedia.org/wiki/საქართველოს_ნატოში_გაწევრიანების_პლებისციტი_(2008)

190.საქართველოს პარლამენტი. მედია და საზოგადოება - 1991 წლის 31 მარტის რეფერენდუმის შესახებ. საქართველოს საარჩევნო ადმინისტრაცია (ცესკო), საგაზეთო პუბლიკაციები. http://www.parliament.ge/ge/media/gamofena-parlamentshi/gamofena-referendumidan-damoukideblobamde/1991-wlis-31-martis-referendumis-shesaxeb

191.საქართველოს პარლამენტის 2020 წლის 31 ოქტომბრის არჩევნებში მონაწილე საარჩევნო სუბიექტები განცხადების წარდგენის რიგითობით. ცესკო - საქართველოს საარჩევნო ადმინისტრაცია. https://cesko.ge/res/docs/16.10..2020_განცხ.წარდგ.რეგისტრ.სააჩ.სუბიექტები_რიგითინომრები-ჩასწორებული.pdf

192.სტიგლიცი, ჯ. (2002), გლობალიზაცია და მისი თანმდევი უკმაყოფილება, გამომც. რადარამი.

193.უზნაძე, დ. (2009). განწყობის ფსიქოლოგიის ექსპერიმენტული საფუძვლები. გამომცემლობა "საქართველოს მაცნე".

194.ქუცნაშვილი, ო. (2015). საქართველო 2050, საქართველოს განვითარების სტრატეგია. საქართველოს მდგრადი განვითარების ინსტიტუტი. თბილისი, გამომცემლობა - მერიდიანი.

195.შევარდნაძე, ე. (1997 წლის 27 მაისი). პარლამენტის სესიაზე წარმოთქმული სიტყვა, პარლამენტის უწყებანი, 31 მაისი. გვ.30.

196.წიკლაური, შ. (2017). სამხრეთ კავკასიის დემოგრაფიული განვითარება 1950 – 2050 წლებში. ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის მეცნიერებათა და ხელოვნების ფაკულტეტზე სოციოლოგიის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად წარდგენილი დისერტაცია. http://eprints.iliauni.edu.ge/8653/1/შორენა%20წიკლაური.pdf

197.ხარიბეგაშვილი, გ. (2016). ანტიონიო გრამში: ინტელექტუალების ფორმირება (ნაწყვეტი „საპყრობილის ჩანაწერებიდან"). European.ge - ევროპული არჩევანი საქართველოსთვის. http://european.ge/antonio-gramchi-inteleqtualebis-formireba/

198.ხვიჩია, ე. (1997). „ერი როგორც ფილოსოფიური კატეგორია და ონტოლოგიურ-გნოსეოლოგიური პრინციპი" (ქუთაისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი). ქუთაისი.

199.ხვიჩია, ე. (2004). ქართველი ერი და მსოფლიო ცივილიზაცია. "ნეკერი", თბილისი.

200.ხვიჩია, ე. (2007). პიროვნება - ერი - ცივილიზაცია, საზოგადოების ოპტიმალური სტრუქტურა ახალი პარადიგმის მიხედვით. თბილისი. http://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/4754/1/Sajaro_Lekcbi.pdf

201.ხვიჩია, ე. (2009). ნაციონალ-გლობალიზმი (ოპტიმალიზმი) - მსოფლიო პოლიტიკური სისტემის გლობალური ოპტიმიზაციის პროგრამა (გლობალიზმი ნაციონალური მოდუსით). საერთაშორისო კონფერენცია - "მსოფლიოს ახალი წესრიგი და კავკასია". თბილისი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი.

202.ხვიჩია, ე. (2009). ნაციონალ-გლობალიზმი (ოპტიმალიზმი) მსოფლიო პოლიტიკური სისტემის გლობალური ოპტიმიზაციის პროგრამა. ევრაზიის ინსტიტუტი.

203.ხვიჩია, ე. (2010). „ახალი გეოპოლიტიკური პარადიგმა საქართველოსთვის". საერთაშორისო კონფერენცია - "ხელისუფლება და საზოგადოება". თბილისი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი.

204.ხვიჩია, ე. (2011). ნოოსფერო საბოლოო სტაბილიზაციის ზღვარზე”. საერთაშორისო კონფერენცია - “მსოფლიო და კავკასია”. თბილისი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი.

205.ხვიჩია, ე. (2011). „ქართული სახელმწიფოებრიობა და ქართული ენა”. საერთაშორისო კონფერენცია - „ქართული ენის როლი საქართველოს სახელმწიფოებრივი აღმშენებლობის საქმეში”. თბილისი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი.

206.ხვიჩია, ე. (2012). ინფორმაციული ცივილიზაცია გლობალიზებულ სამყაროში და საქართველო. წარდგენილია დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად. თბილისი. http://www.nplg.gov.ge/dlibrary/collect/0002/000613/D-Khvichia%20E.pdf

207.ხვიჩია, ე. (2012). ოპტიმალიზმი - ახალი პარადიგმა. http://noosphereinstitutegeorgia.blogspot.com/p/blog-page_46.html

208.ხვიჩია, ე. (2012). საქართველო მიმდინარე ეტაპზე. http://noosphereinstitutegeorgia.blogspot.com/p/blog-page_0.html

209.ხვიჩია, ე. (2012). სტალინის ფენომენი. http://noosphereinstitutegeorgia.blogspot.com/p/blog-page_17.html

210.ხვიჩია, ე. (2015). „კავკასიის მომავლის ნოოლოგიური ხედვა”. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საერთაშორისო კონფერენცია. თბილისი.

211.ხვიჩია, ე. (2016). „ნოოლოგია ევროპის ისტორიული როლისა და პერსპექტივების შესახებ”. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საერთაშორისო კონფერენცია. თბილისი.

212.ხვიჩია, ე. (2020). ნოოლოგია, თვითკმარი არსებობის ლოგიკა. გამომცემლობა „ახალი პარადიგმა“, თბილისი.

213.ხვიჩია, ე. ფსიქიკური სტიქიები (მოკლე შესავალი). http://noosphereinstitutegeorgia.blogspot.com/p/blog-page_12.html

დანართი

დანართი №1. ერთა კლასიფიკაცია და მათი შესაბამისი პარამეტრები ფსიქიკური სტიქიების მიხედვით

ფსიქიკური სტიქიები	ფორმის მანია	ძლევის მანია	ცხრომის მანია	მართვის მანია
მოქმედება მოიაზრება	ფორმის ქმნის აქტად	ძლევის აქტად	ცხრომის აქტად	მართვის აქტად
ძირითადი სოციალურ-პოლიტიკური კატეგორიები	მოვალეობა (ჯერარსი)	თანასწორობა	თავისუფლება	თანხმობა
დამოკიდებულება უცხოსადმი	მიუღებლობა	ნიველირება	დამშვებლობა	მომთხოვნელობა
ერთა თვისებრივი ტიპების დასახელებები	ფორმის მანიის ანუ მოვალეობის აპოლოგიის კლასი	ძლევის მანიის ანუ თანასწორობის აპოლოგიის კლასი	ცხრომს მანიის ანუ თავისუფლების აპოლოგიის კლასი	მართვის მანიის ანუ თანხმობის აპოლოგიის კლასი
ერთა თვისებრივი ტიპების მკაფიოდ გამოკვეთილი ისტორიული და თანამედროვე წარმომადგენლები	ებრაელები, ჩინელები, ბიზან-ტიელები, იაპო-ნელები, სომხები, გერ-მანელები, სპარსები, არა-ბები, იტალი-ელები, ჩეხები, პოლონელები, ესპანელები, ვიეტნამელები, უკრაინელები, თურქები...	მიკენელები, აქა-დელები, მაკედო-ნიელები, რომა-ელები, მოგვები, ჰუნები, პართები, ვანდალები, ვიკინ-გები, მონღოლები, იეზიდები, მომთა-ბარე თურქები მაჰმადიანობის მიღებამდე, ტიბე-ტელები ბუდიზ-მის მიღებამდე, რუსები, სერბები...	ძველი ბერძნები, ფინიკიელები, ინდუსები, ჰოლანდიელები, ინგლისელები, ფრანგები, ამერიკელები (ინგლისურ ენოვანი სამყარო)	შუმერები, პელაზგები, ფილისტიმიელები, კოლხები და მათი მემკვიდრე ქართველები, კელტები და მათი მემკვიდრე ირლანდიელები, შოტლანდი-ელები, ბასკები, კორსიკელები, სიცილიელები...

დანართი №2. კითხვარები

2.1 კითხვარი ეკონომისტებისთვის

1. გთხოვთ, შეაფასოთ დღევანდელი საქართველოს ეკონომიკური მდგომარეობა: რა პრობლემებს ხედავთ საქართველოს ეკონომიკის განვითარებაში?

2. გთხოვთ, შეაფასოთ საქართველოში მიმდინარე პროცესები. კონკრეტულად რაში ხედავთ ხარვეზებს? როგორ შეიძლება მათი გამოსწორება? რა არის ოპტიმალური მოქმედებები საქართველოს ეკონომიკური განვითარებისთვის?
3. როგორ ფიქრობთ, რა უნდა იყოს აღმძრავი ფაქტორი ზემოთხსენებული პრობლემების მოსაგვარებლად?
4. თქვენი აზრით, არსებობს თუ არა ისეთი ფაქტორი, რომელსაც გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს და არ ხდება მისი გათვალისწინება ქვეყნის (საქართველო) ეკონომიკის განვითარებაზე მუშაობის დროს? რატომ?
5. თქვენი აზრით, რა მნიშვნელოვანი ბუნებრივი რესურსები აქვს საქართველოს?
    5.1. რა უშლის ხელს მათ ბოლომდე ათვისება-გამოყენებას (მაგალითად, მტკნარი წყლის რესურსები, სახნავ-სათესი მიწების რესურსები და სხვ.)
6. თქვენი აზრით, რა როლი უკავია განათლებასა და მეცნიერებას ქვეყნის ეკონომიკურ და პოლიტიკურ განვითარებაში? (როგორც ზოგადად, ასევე საქართველოს მაგალითზე)
7. თქვენი აზრით, რა როლი უკავია ადამიანის მენტალიტეტსა და ფსიქოლოგიას ქვეყნის ეკონომიკური და პოლიტიკური განვითარების საკითხში და რა უნდა გაკეთდეს ამ მიმართულებით? (როგორც ზოგადად, ასევე საქართველოს მაგალითზე)
8. შესაძლებელია თუ არა სხვადასხვა ქვეყნის ეკონომიკური მოდელების ქართულ რეალობასთან მორგება? რატომ?
9. რომელია ქვეყნის განვითარების მთავარი ფაქტორი: ეკონომიკა თუ პოლიტიკა? რატომ? რამდენად სწორად მიგაჩნიათ სახელმწიფოს მხოლოდ ეკონომიკური მიდგომებით განვითარება? (როგორც ზოგადად, ასევე საქართველოს მაგალითზე).

2.2 კითხვარი კონსტიტუციონალისტებისთვის

1. გთხოვთ, შეაფასოთ დღევანდელი საქართველოს სამართლებრივი სფეროს მდგომარეობა: რა პრობლემებს ხედავთ ამ მიმართულებით? რა მთავარი ფაქტორები უშლის ხელს ქვეყანაში კანონის უზენაესობის პრინციპის დაფუძნებას?
2. არსებული კონსტიტუციაში გამოხატულია თუ არა ქართველი ერის ისტორიული მემკვიდრეობა და კულტურული თავისებურებანი?
3. როგორ შეაფასებდით მიმდინარე პოლიტიკურ და ეკონომიკურ პროცესებს და რომელ საკვანძო პრობლემებს გამოყოფდით? როგორ შეაფასებდით წინსაარჩევნო გარემოსა და სამზადისს?
4. რამდენად მნიშვნელოვანი ფაქტორია ადამიანის მენტალიტეტი და ფსიქოლოგია ქვეყნის ეკონომიკური და პოლიტიკური განვითარებისათვის?
5. რომელი საარჩევნო სისტემაა (მაჟორიტარული თუ პროპორციული) ოპტიმალური საქართველოსთვის და რატომ?
6. შეიძლება თუ არა, რომ სამართლებრივი სტაბილურობა გარანტი იყოს ქვეყნის პოლიტიკური და ეკონომიკური განვითარებისათვის? როგორი ურთიერთმიმართება არსებობს სამართლის უზენაესობასა და პოლიტიკურ თუ ეკონომიკურ პროცესებს შორის?
7. შესაძლებელია თუ არა სხვადასხვა ქვეყნის სამართლებრივი მოდელების ქართულ რეალობასთან მორგება, რატომ?
8. რა როლი უკავია განათლებასა და მეცნიერებას ქვეყნის ეკონომიკურ და პოლიტიკურ განვითარებაში?
9. როგორ ფიქრობთ ქვეყნის პოლიტიკური განვითარებისათვის რომელი ფაქტორი უფრო უპირატესია და რომელი ფაქტორი უფრო დიდ როლს თამაშობს, შინაგანი თუ გარეგანი?
10. როგორ შეაფასებდით ორპარტიულობას საქართველოს მაგალითზე? რომელ ხედვას ემხრობით, თვლით, რომ ორპარტიულობა ქმნის ჩაკეტილ სისტემას და ხელს უშლის ახალი ალტერნატივების და ძალების წარმოშობას პოლიტიკურ ნიადაგზე თუ მიგაჩნიათ, რომ ორპარტიულობა ძალათა ბალანსისთვის ოპტიმალური მოდელია?
11. რა არის ის ცენტრალური პოლიტიკური თუ ეკონომიკური გარემოებები, რომლებიც კანონის უზენაესობას კითხვის ნიშნის ქვეშ აყენებს? როგორ შეიძლება კანონის უზენაესობის მიღწევა დღევანდელ რეალობაში?
12. როგორი სახელმწიფოებრივი მოწყობის პირობებში მიიღწევა კანონის უზენასობა; რომელია ოპტიმალური პოლიტიკური სისტემა?
13. როგორ შეაფასებდით დღევანდელ საგარეო კურსს და რა არის გასაუმჯობესებელი ამ კუთხით?

2.3 კითხვარი პოლიტიკის სპეციალისტებისთვის

1. გთხოვთ, შეაფასოთ დღევანდელი საქართველოს პოლიტიკურ მდგომარეობა: რა პრობლემებს ხედავთ საქართველოს პოლიტიკურ განვითარებაში?
2. გთხოვთ, შეაფასოთ საქართველოში მიმდინარე პროცესები. კონკრეტულად რაში ხედავთ ხარვეზებს? როგორ შეიძლება მათი გამოსწორება? რა მიგაჩნიათ ოპტიმალურ ქმედებებად საქართველოს პოლიტიკური განვითარებისთვის?
3. თქვენი აზრით, რა როლი უკავია ადამიანის მენტალიტეტსა და ფსიქოლოგიას ქვეყნის ეკონომიკური და პოლიტიკური განვითარების საკითხში და რა უნდა გაკეთდეს ამ მიმართულებით? (როგორც ზოგადად, ასევე საქართველოს მაგალითზე)
4. თქვენი აზრით, რა როლი უკავია განათლებასა და მეცნიერებას ქვეყნის ეკონომიკურ და პოლიტიკურ განვითარებაში? (როგორც ზოგადად, ასევე საქართველოს მაგალითზე). არსებობს თუ არა ისეთი ფაქტორი, რომელიც განათლების ხარისხს გააუმჯობესებდა და სახელმწიფოს მხრიდან ყურადღება არ ექცევა.
5. თქვენი აზრით, ქვეყნის (საქართველოს) პოლიტიკურ განვითარებაზე მუშაობისას არსებობს თუ არა ისეთი ფაქტორი, რომელსაც გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს და არ ხდება მისი გათვალისწინება? რატომ?
6. როგორ ფიქრობთ, რომელი ფაქტორებია უპირატესი ქვეყნის პოლიტიკური განვითარებისათვის, შინაგანი თუ გარეგანი?
7. როგორ ფიქრობთ, რა არის მოცემულ პოლიტიკურ გარემოში მთავარი პრობლემა და გამოწვევა?
8. თვლით თუ არა, რომ ორპარტიულობა ქმნის ჩაკეტილ სისტემას და ხელს უშლის ახალი ალტერნატივებისა და ძალების წარმოშობას პოლიტიკურ ნიადაგზე?
9. რას ფიქრობთ, რომელი სოციალური სისტემაა ქვეყნის განვითარებისთვის უფრო უპრიანი ამ ეტაპისთვის, მემარჯვენე თუ მემარცხენე კურსით და რატომ?
10. რას ფიქრობთ, არსებულ სტატუს-კვოზე, იძლევა თუ არა ის სასიკეთო/პოზიტიური პროგნოზების გაკეთების შესაძლებლობას, თუ გავითვალისწინებთ საერთაშორისო ვითარებებსაც?
11. როგორ შეაფასებდით ქართული ოცნების რვაწლიან მოღვაწეობას?
12. რა არსებით განსხვავებებს ხედავთ ნაციონალური მოძრაობისა და ქართული ოცნების მთავრობებს შორის?
13. თქვენი აზრით, რა უნდა იყოს ქვეყნის მთავარი პრიორიტეტი პოლიტიკის წარმართვისას? რა უფრო პრიორიტეტულია პოლიტიკური სტაბილურობა თუ ეკონომიკური კეთილდღეობა? პოლიტიკა განაპირობებს ეკონომიკას თუ პირიქით?
14. მიგაჩნიათ თუ არა, რომ ქვეყნის არსებული საგარეო კურსი არის რელევანტური და სწორი? შეცვლიდით თუ არა რამეს ამ კუთხით?